

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОММА Билтен

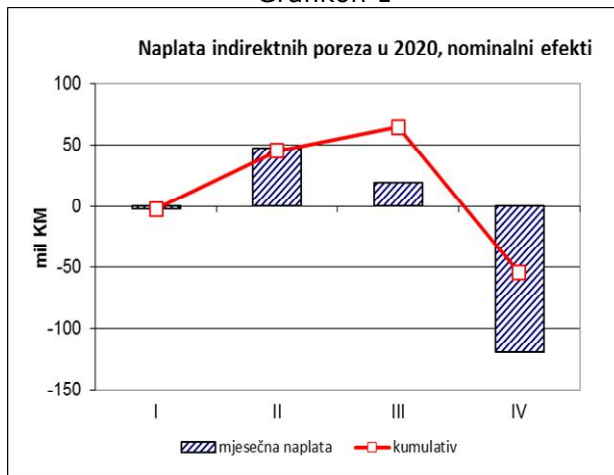
Broj
Број
Number **178/179**

мај/јуни 2020 – свibanj/lipanj 2020 – мај/јуни 2020 – May/June 2020

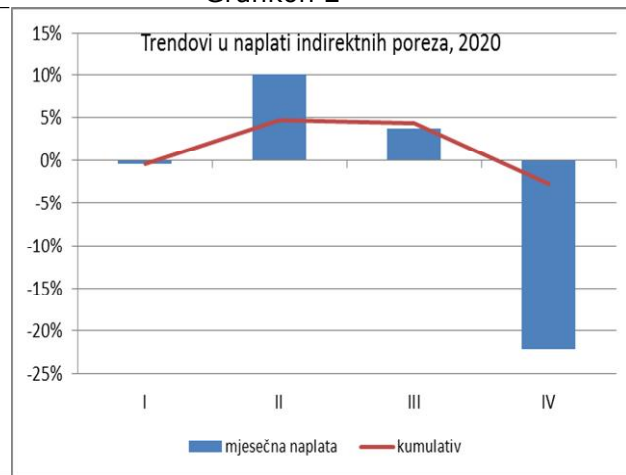
U fokusu...

U aprilu 2020. zaustavljen je trend rasta prihoda od indirektnih poreza zbog djelovanja koronavirusa na ekonomiju BiH. Prema preliminarnom izvještaju UIO po vrstama prihoda u mjesecu aprilu bruto naplata prihoda je pala za 155,8 mil KM ili za 23,4%. Zbog smanjenih isplata povrata neto deficit naplate je ipak manji i iznosi 119,5 mil KM. Neto naplata je za 22,2% manja nego u aprilu 2019. Veliki pad naplate prihoda u aprilu anulirao je ostvareni suficit u naplati iz prvog kvartala 2020. Kumulativna bruto naplata prihoda za četiri mjeseca 2020. manja je za 96,7 mil KM u odnosu na naplatu u istom periodu 2019. Istovremeno su isplate povrata bile manje za 41,8 mil KM, što je ublažilo ukupne negativne rezultate kumulativne naplate, te je u konačnici neto naplata indirektnih poreza manja za 54,6 mil KM (Grafikon 1, „kumulativ“), odnosno za 2,7% (Grafikon 2). Veliki pad prihoda u aprilu ostvaren je u najvećoj mjeri u naplati PDV-a (- 28,2 mil KM), te putarine (-13,2 mil KM) i carina (- 12,9 mil KM), dok je rast jedino zabilježen u naplati prihoda od akciza (+ mil 10,2 KM), zahvaljujući većoj naplati akciza na duhanske prerađevine od 8,4%.

Grafikon 1

Grafikon 2

Grafikon 2 pokazuje nagli rast kumulativne neto naplate u februaru, koji nije bio ugrožen ni slabijim rastom u martu, kada su se ispoljili prvi negativni efekti koronavirusa na naplatu prihoda. U odnosu na posljednje godišnje projekcije naplate prihoda iz aprila (vid. projekcije u Biltenu) kumulativni pad neto naplate za četiri mjeseca 2020. je veći za 0,7 postotnih poena. To je očekivano s obzirom da se prognozira stabilizacija, a potom i rast ekonomije do kraja godine, što bi trebalo neutralizirati dubioze u naplati u prvim mjesecima pandemije kada je udar na ekonomiju bio najveći. Moglo bi se pretpostaviti da je u aprilu vjerovatno bila kulminacija negativnih kretanja, imajući u vidu da su polovinom maja ublažene ili ukinute određene restriktivne mjere koje su ograničavale kretanje građana i rad privrednih subjekata i preduzetnika, a time i potrošnju građana. Od tempa ublažavanja mjera zavisice i tempo oporavka prihoda od indirektnih poreza u nastavku godine.

dr.sc. Dinka Antić, šef Odjeljenja

Sadržaj:

Projekcije prihoda od indirektnih poreza za period 2020-2023	2
Analiza vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine za 2019. godinu	28
Robna razmjena za period januar - mart 2020. godine	35

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik

lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

PROJEKCIJE PRIHODA OD INDIREKTNIH POREZA ZA PERIOD 2020-2023**Sažetak**

MMF i Svjetska Banka procjenjuju značajan pad ekonomske aktivnosti u 2020. godini. Pandemija virusa korona imaće ogromne posljedice na ekonomsku aktivnost širom svijeta. U svom posljednjem izvještaju World Economic Outlook od 6. aprila 2020, MMF procjenjuje da će, pod pretpostavkom završetka pandemije do početka drugog polugodišta, globalna ekonomija zabilježiti pad od 3%, što je čak veći pad od onog iz globalne ekonomske krize iz 2008-2009. godine. Za Evropsku uniju MMF je prognozirao pad BDP-a od čak 7,1%. U izvještaju je navedeno da postoji ogromna neizvjesnost po pitanju ostvarenja projekcija, s obzirom na brojne faktore koje je u trenutku njihove izrade teško predvidjeti, a tiču se trajanja pandemije, jačine i efikasnosti preuzetih mjera, stepena prekida u opskrbi, promjena u obrascima potrošnje, uslova na finansijskom tržištu i dr. Kriza uzrokovana pandemijom virusa je dosta drugačija od prethodnih kriza sa kojima su se ekonomije susretale. Kao u slučaju ratova ili političkih kriza postoji ogromna neizvjesnost u pogledu trajanja i intenziteta šoka uzrokovanog pandemijom. Pored toga, ekonomska politika ima dosta drugačiju ulogu u trenutnim uslovima nego u prethodnim krizama. U „normalnim“ krizama se ekonomskim politikama nastoji u što bržem roku stimulisati agregatna tražnja. U sadašnjem slučaju je kriza u mnogome uzrokovana prijeko potrebnim mjerama zaštite. U MMF-ovom dokumentu se ističe da za ostvarenje njihovih projekcija preovladavaju rizici lošijeg ishoda, te su u istom, s obzirom na ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija u pogledu trajanja pandemije i mogućnosti pojave novog talasa, razradili čak tri dodatna scenarija projekcija.

I druge međunarodne institucije također predviđaju značajan pad ekonomske aktivnosti u 2020. godini. Dokument Svjetske banke „Fighting COVID-19, Europe and Central Asia Economic Update (Spring 2020)“ predviđa pad BDP-a na širem evropskoj i evro-azijskom području u intervalu od 2,8% i 4,4% u 2020. godini u zavisnosti od dužine trajanja i intenziteta širenja pandemije virusa.

Direkcija za ekonomsko planiranje (DEP) procjenjuje pad ekonomije BiH u iznosu od 2,3% za 2020.g. te oporavak u narednom periodu. Ključna pretpostavka projekcija DEP-a je ista kao u MMF-ovom osnovnom scenariju, da će epidemija virusa biti prevaziđena u drugoj polovini 2020. godine. U takvim okolnostima, DEP projektuje realni pad BDP-a u BiH u iznosu od 2,3% u 2020. godini, a nominalni u iznosu 1,5%. Za godine 2021., 2022. i 2023. se procjenjuju stope rasta ekonomije 2,8%, 3,1% i 3,2%, respektivno.

U prvom kvartalu 2020. je ostvaren rast naplate indirektnih poreza na JR UIO od 4,4%, dok se u ostatku godine očekuje pad prihoda. Primjetno je usporavanje naplate u martu, koje se može dovesti u vezu sa širenjem epidemije korona virusa i njenim uticajem na ekonomiju BiH i potrošnju građana. Povećane nabavke građana i stvaranje zaliha u martu imaće pozitivan efekat na naplatu domaćeg PDV-a u aprilu, nakon podošenja PDV prijave. Navedeni faktor ima vremenski ograničeno djelovanje na prihode zbog iscrpljivanja izvora za finansiranje zaliha dobara (ograničeni dohoci i penzije, štednja) i pada zaposlenosti koji je već ispoljen. S druge strane, na potrošnju će negativno djelovati i blokade u transportu uvezenih dobara i prekid ustaljenih izvora opskrbe i lanaca distribucije uvoznih dobara u BiH. Značajan negativni faktor naplate prihoda jeste i pad potrošnje nerezidenata (turista, dijaspora, tranzitne i malogranične prodaje) i rezidenata (smanjenje doznaka iz inostranstva) zbog prekida komunikacija, čiji se puni efekat na prihode očekuje u narednim mjesecima.

OMA procjenjuje pad prihoda od indirektnih poreza po stopi od 2,0% za 2020.g., te rast prihoda u narednom periodu.

Na osnovu DEP-ovih projekcija makroekonomskih pokazatelja i tekućih trendova naplate, Odjeljenje za makroekonomsku analizu UIO (OMA) je projektiralo pad indirektnih poreza po stopi od 2% za 2020. godinu, dok su za 2021., 2022., i 2023. godinu projektirane stope rasta od 3,3%, 3,5% i 3,7% respektivno.

S obzirom na nepoznanice u trenutku izrade projekcija i korištene pretpostavke da će kriza biti prevaziđena u kratkom roku (DEP), postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od indirektnih poreza. Projekcije prihoda od indirektnih poreza za 2020. i naredni trogodišnji period izrađene su u trenutku kada nisu bili dostupni podaci o naplati prihoda na JR UIO za april, mjesec u kojem su ispoljeni prvi veći efekti krize uzrokovane pandemijom korona virusa. Projekcije makroekonomskih pokazatelja, na kojima su zasnovane projekcije prihoda, su takođe izrađene u trenutku nedostupnih statističkih podataka za mart, mjesec u kojem je došlo do obostranih šokova na strani ponude i tražnje. S obzirom na ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o jačini i trajanju šoka uzrokovanog pandemijom virusa korona, kao i u brojnim nepoznanicama na unutrašnjem planu, te korištene pretpostavke da će kriza biti prevaziđena u kratkom roku (DEP, projekcije makroekonomskih indikatora), ističemo da postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od indirektnih poreza, **pri čemu prevladavaju rizici lošijeg ishoda.**

1. Osnove i pretpostavke projekcija prihoda od indirektnih poreza

Direkcija za ekonomsko planiranje BiH (DEP) je 14. aprila 2020. g. dostavila Odjeljenju za makroekonomsku analizu BiH (OMA) projekcije makroekonomskih parametara za Bosnu i Hercegovinu za period 2020-2023. Projekcije indirektnih poreza temelje se na projekcijama makroekonomskih pokazatelja DEP-a iz aprila 2020. godine, a uzimaju u obzir trendove naplate indirektnih poreza, te tekuće vladine politike u oblasti indirektnog oporezivanja (*baseline scenario*).

1.1. Projekcije makroekonomskih pokazatelja, DEP, april 2020

Projekcije prihoda od indirektnih poreza usko su vezane za projekcije BDP-a i njegovih komponenti. Svako odstupanje izvršenja parametara iz nacionalnih računa od njihovih projektiranih vrijednosti predstavlja rizik za projekcije prihoda. Grafički prikaz projekcija komponenti BDP-a relevantnih za projekcije indirektnih poreza (DEP, april 2020. godine), i njihovih promjena u odnosu na DEP-ove prethodne projekcije (septembar 2019. godine) prikazan je u nastavku ovog dokumenta (Grafikoni 1-3).

U uvodnom tekstu dokumenta „Makroekonomske projekcije 2020-2023“ DEP-a iz aprila 2020. se navodi da su iste izrađene u trenutku kada svi statistički podaci nisu bili dostupni za mjesec mart 2020., a u kojem je došlo do obostranih šokova na strani ponude i potražnje. **Projekcije DEP-a se zasnivaju na pretpostavkama da će kriza uzrokovana pandemijom virusa korona trajati do kraja drugog kvartala 2020. godine.** U DEP-u takođe navode da projekcije ne obuhvataju stabilizacijske mjere entitetskih vlada i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine u cijelosti, jer u trenutku njihove izrade nije bio poznat konačni opseg mjera.

Tabela 1. Projekcija rasta BDP-a, DEP, april 2020

	zvanični podaci	projekcija				
		2018	2019	2020	2021	2022
Projektirana stopa rasta BDP-a						
Nominalni rast	5,2	3,9	-1,5	4,3	4,8	4,6
Realni rast	3,3	3,2	-2,3	2,8	3,1	3,2

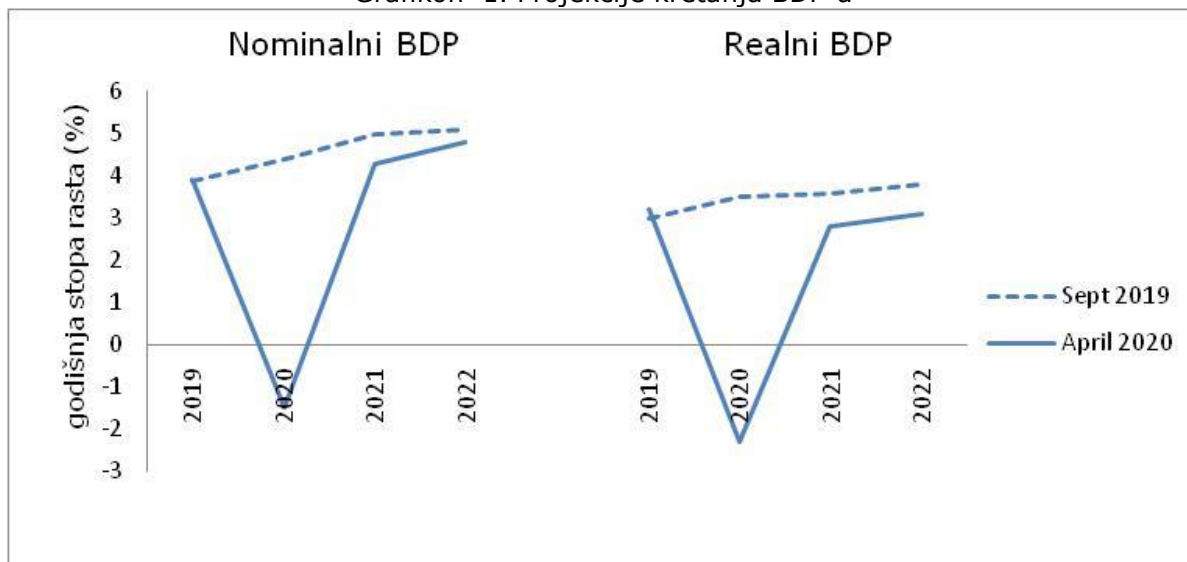
1.1.1. Projekcije za 2020. godinu

Prema projekcijama DEP-a u 2019. godini je došlo do usporavanja ekonomskog rasta na 3,9% (Tabela 1. Projekcije rasta BDP-a). Navedeno je da je usporavanje ekonomskog rasta u Bosni i Hercegovini u 2019. godini u velikoj mjeri bilo posljedica usporavanja privredne aktivnosti u međunarodnom ekonomskom okruženju, odnosno slabljenja ekonomskog rasta u pojedinim zemljama EU kao što su Njemačka i Italija. Početak 2020. godine karakterizira dodatno usložnjavanje međunarodnih ekonomskih prilika i pojava virusa korona što će, prema DEP-u, imati veoma negativne implikacije na privredna kretanja u svijetu, regionu i u konačnici u samoj BiH. Takođe naglašavaju da u vrijeme pripreme njihovih projekcija brojne međunarodno referentne institucije (MMF, Svjetska Banka, EC) na sedmičnoj bazi vrše revizije projekcija ekonomskih kretanja za 2020. godinu. U takvim okolnostima, DEP projektuje nominalni pad BDP-a od 1,5% u 2020. godini, dok bi stopa realnog pada BDP-a trebala iznositi 2,3%.

1.1.2. Projekcije za period 2021-2023

Ključna pretpostavka DEP-ovih projekcija makroekonomskih parametara u BiH u periodu 2021.-2023. godine predstavlja poboljšanje eksternog okruženja. U DEP-u navode **da su njihove projekcije makroekonomskih indikatora za ovaj srednjoročni vremenski period zasnovane na pretpostavci da će epidemija virusa biti prevaziđena u drugoj polovini 2020. godine**, pošto međunarodne finansijske institucije, u vrijeme izrade DEP-ovih projekcija, još uvijek nisu publikovale bilo koji dokument koji bi kvantifikovao dužinu trajanja pandemije i ekonomska kretanja za period 2021-2023. godine. Kao preduslov realizacije svojih projekcija navode: prevazilaženje novonastalih okolnosti u kratkom roku, poboljšanje međunarodnog ekonomskog okruženja, te implementaciju strukturnih reformi u zemlji. Pod pretpostavkom ostvarenja navedenih okolnosti u DEP-u projektuju nominalne stope rasta BDP-a od 4,3%, 4,8% i 4,6% za 2021, 2022 i 2023. godinu, respektivno (stope realnog rasta 2,8%, 3,1%, i 3,2%, respektivno).

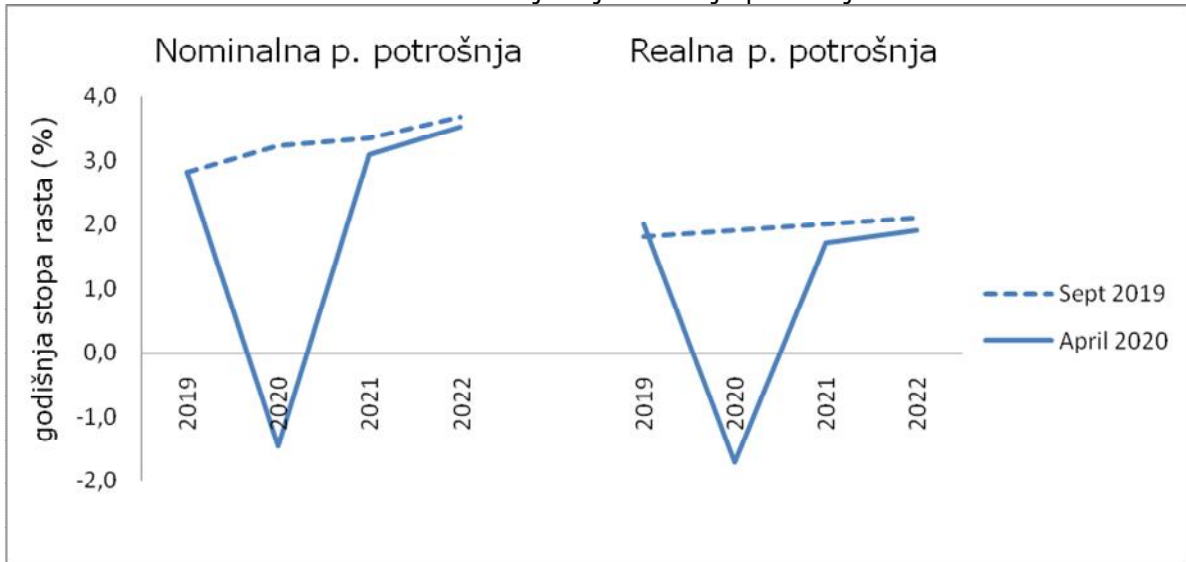
Grafikon 1. Projekcije kretanja BDP-a

Izvor: DEP, Makroekonomske projekcije 2020-2023, april 2020; prikaz OMA

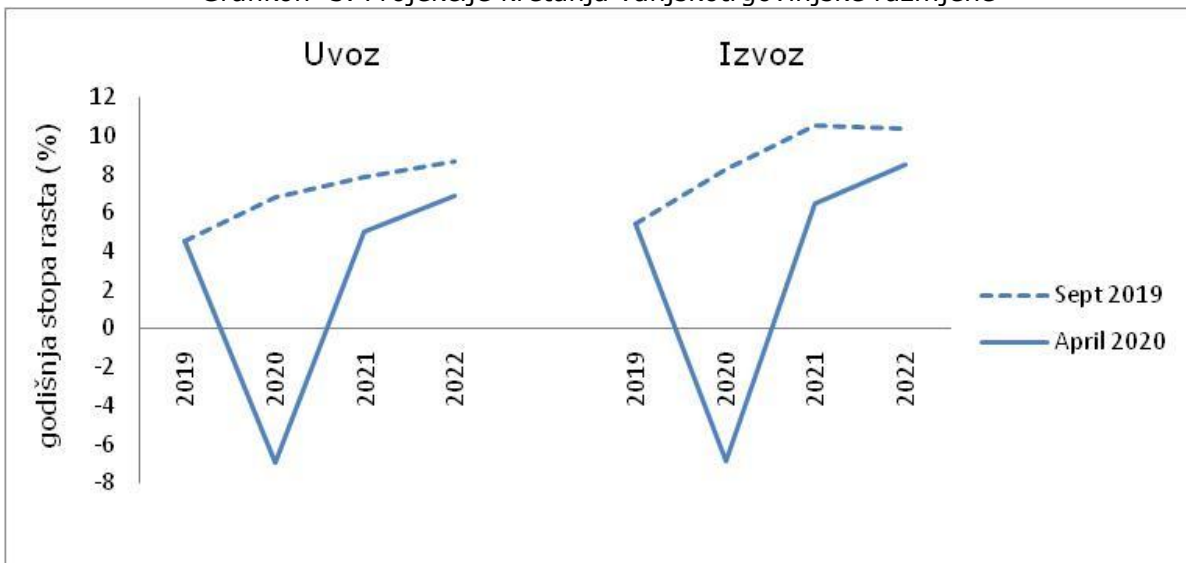
U grafikonima 1-3 predstavljene su razlike DEP-ovih projekcija BDP-a, potrošnje i vanjskotrgovinske razmjene iz aprila 2020. u odnosu na projekcije iz septembra 2019. (period 2019-2022).¹

Grafikon 2. Projekcije kretanja potrošnje

Izvor: DEP, Makroekonomske projekcije 2020-2023, april 2020; prikaz OMA

Grafikon 3. Projekcije kretanja vanjskotrgovinske razmjene

Izvor: DEP, Makroekonomske projekcije 2020-2023, april 2020; prikaz OMA

¹ Parametri za 2023. g. nisu prikazani jer 2023. g. nije obuhvaćena u projekcijama iz septembra 2019.
 Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
 Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

1.2. Tekuće politike u oblasti indirektnog oporezivanja

Obaveze i sistem plaćanja PDV-a reguliraju se Zakonom o porezu na dodatnu vrijednost ("Službeni glasnik BiH", br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17).

Politika akciza regulisana je Zakonom o akcizama u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 49/09, 49/14, 60/14 i 91/17). Politika akciza na duhan u 2020. godini utvrđena je Zakonom o akcizama i Odlukom² Upravnog odbora UIO. Budući da je zakonski plafon ukupne akcize na cigarete od 176 KM/1000 cigareta dostignut za sve cjenovne kategorije cigareta u 2019. godini okončana je harmonizacija sa standardima EU u sferi oporezivanja cigareta³, dok se na oporezivanje rezanog duhana primjenjuje politika prema izmjenama Zakona iz 2014. godine.⁴

Zakonom⁵ o carinskoj politici u Bosni i Hercegovini uređuju se osnovni elementi carinske politike, te opća pravila i postupci koji se primjenjuju na robu koja se unosi i iznosi iz carinskog područja Bosne i Hercegovine.

Fazni proces liberalizacije vanjske trgovine BiH prikazan je na Grafikonu 4.

Grafikon 4. Faze liberalizacije vanjske trgovine BiH

	CEFTA	EU, SSP			carinsko evidentir.				EFTA		EU, adapt. SSP
2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017

Izvor: Antić, D. „Liberalizacija vanjske trgovine BiH (2007-2017): implikacije i komparativna analiza“, OMA Bilten 152/153, mart/april 2018, www.oma.uino.gov.ba.

1.3. Trendovi naplate indirektnih poreza

Prikupljeni prihodi od indirektnih poreza pokazuju dugoročni trend rasta. Izuzeci su bili „krizna“ 2009. godina kada je ostvaren snažan pad prihoda od 9,9%, te stagnacija i blaži pad prihoda u 2012. i 2013. godini, respektivno. U svim ostalim godinama zabilježen je rast prikupljenih prihoda na JR UIO (Grafikon 5). U 2006. godini je prikupljeno 4,12 mlrd KM neto prihoda od indirektnih poreza na JR UIO, a u 2019. godini je iznos neto naplaćenih prihoda uvećan za čak 58,7% (6,54 mlrd KM) u odnosu na 2006. godinu. Treba napomenuti da ovi iznosi ne uključuju zaostale uplate

² Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznos akcize na duhan za pušenje za 2020. godinu (Službeni glasnik BiH br. 80/19).

³ Treba napomenuti da se u parlamentarnoj proceduri nalaze izmjene Zakona o akcizama, koje je Upravni odbor UIO usvojio u 2018. godini, a koje podrazumijevaju uvođenje trogodišnjeg moratorija na povećanje specifične akcize na cigarete, počevši od 2019. U međuvremenu su usvojene Odluke o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznosa akcize na duhan za pušenje za 2019. i 2020. godinu prema važećem Zakonu. S obzirom da su dostignuti EU standardi u oporezivanju cigareta u 2019. godini navedene izmjene Zakona o akcizama nisu više aktualne, te se očekuju određeni pravni koraci u skladu s time.

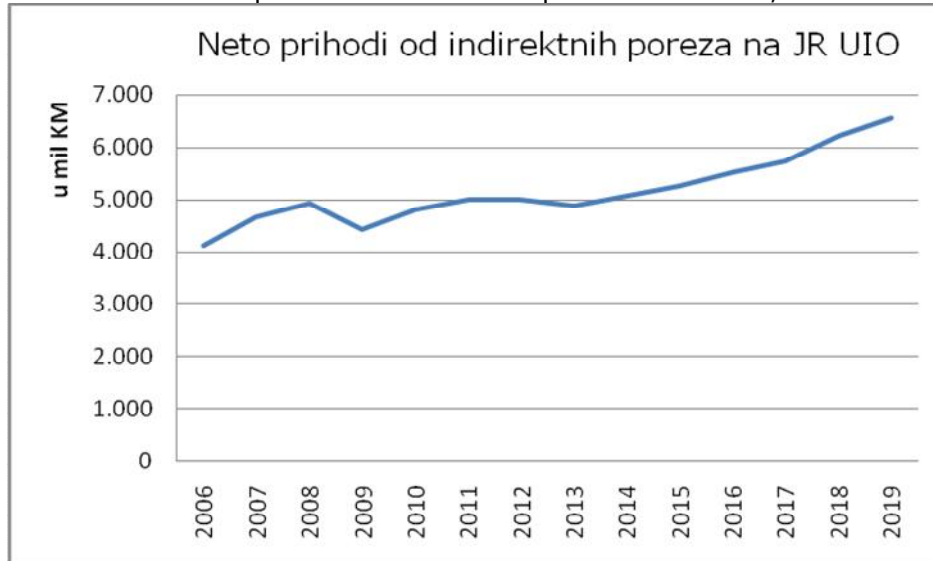
⁴ Nova politika je u primjeni od 01.08.2014. (Izmjene Zakona o akcizama u BiH „Službeni glasnik BiH“ br. 49/14)

⁵ Novi Zakon o carinskoj politici ("Službeni glasnik BiH" br. 58/15) primjenjivaće se od 1.7.2021. godine ("Službeni glasnik BiH" br. 21/20), a do tog datuma se primjenjuje stari Zakon o carinskoj politici ("Službeni glasnik BiH" br. 57/04, 51/06, 93/08, 54/10 i 76/11). Izuzetak je član 207. novog Zakona koji se primjenjuje od 25.04.2018.g.

indirektnih poreza na račune entiteta, koji su u početnim godinama nakon uvođenja PDV-a bili značajniji.

Udio indirektnih poreza sa JR UIO u BDP-u je varirao proteklih godina (Tabela 2). Nakon pada ovog udjela sa 18,8% u 2008. godini na 17,1% u kriznoj 2009. godini, od 2010. godine se kreće u rasponu između 17,3% (2013) i 18,6% (2011). U 2018. godini je iznosio 18,3%. Udio indirektnih poreza sa JR UIO u ukupnoj potrošnji je takođe varirao, a od 2014. godine pokazuje neprekidni trend rasta. U 2018. godini je iznosio 19,4%

Grafikon 5. Neto prihodi od indirektnih poreza na JR UIO, 2006-2019

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Tabela 2. Udio prihoda od indirektnih poreza sa JR UIO u BDP-u i ukupnoj potrošnji

(u %)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BDP	19,5	19,8	18,8	17,1	18,5	18,6	18,1	17,3	17,9	17,7	17,9	17,7	18,3
C	18,4	19,2	17,9	16,5	17,6	17,7	17,4	16,9	17,3	17,8	18,4	18,6	19,4

Izvor: Kalkulacija na osnovu podataka UIO i BHAS⁶

1.3.1. Naplata u 2019. godini

Pregled neto naplate indirektnih poreza (Grafikon 5) pokazuje da je u 2019. naplaćen rekordni iznos prihoda od indirektnih poreza od osnivanja UIO u iznosu od 6.541,8 mil KM, a stopa rasta je iznosila 5,2%. Pregled kvartalne naplate⁷ pokazuje da je najviši rast prihoda ostvaren u prvom kvartalu, kada je iznosio čak 7,2%. Potrebno je naglasiti da naplata u januaru 2019. godine uključuje i efekte izmjene Zakona o akcizama iz 2018. godine, budući da se povećanje stope putarine primjenjuje od 1.2.2018. godine. Nevedeni efekti su doprinijeli sa 1,4 procentna poena rastu prihoda u prvom kvartalu 2019.g., a sa 0,3 procentna poena ostvarenoj stopi rasta neto naplate na nivou cijele 2019. godine. Osim efekata zakonskih izmjena, stopa rasta u prvom kvartalu rezultat je: rasta potrošnje, stabilizacije i rasta potrošnje derivata, te politike duhanskih kompanija koje su snosile dio dodatnog poreznog opterećenja (rast specifične akcize na cigarete i

⁶ BDP prema rashodovnom principu, Agencija za statistiku BiH, Tematski bilten 01, Februar 2020.

⁷ Poređenje određenog kvartala iz 2019. sa odgovarajućim kvartalom iz 2018. godine (YoY growth)

rezani duhan od 1.1.2019.g.) na teret vlastite dobiti. U drugom kvartalu 2019. godine ostvarena je stopa rasta neto naplate od svega 2,3%. Niska stopa rasta prihoda posljedica je snažnog pada prihoda u junu, prvenstveno PDV-a. Loša naplata PDV-a u junu dijelom je ublažena rastom prihoda od akciza na duhanske prerađevine, kao rezultat daljeg odlaganja prevaljivanja dodatnog poreznog tereta na maloprodajne cijene, te najave korekcije cijena u julu. U trećem kvartalu ponovo je ostvaren snažan rast prihoda od 6,4%, kao rezultat značajnog rasta neto prihoda od PDV-a i akciza na duhan. Na početku četvrtog kvartala zabilježena je stagnacija prihoda zbog slabije naplate skoro svih vrsta indirektnih poreza. Međutim, snažna naplata skoro svih kategorija prihoda u decembru donijela je visoke efekte i rast od 4,8% na nivou kvartala.⁸

1.3.2. Naplata u periodu januar-mart 2020.g.

Ukupni prihodi

Prema preliminarnom izvještaju o gotovinskom toku na JR UIO je u martu 2020. naplaćeno 651,5 mil KM bruto prihoda od indirektnih poreza, što predstavlja povećanje od 23,2 mil KM ili 3,7% u odnosu na mart 2019. Međutim, zbog povećanih isplata povrata PDV-a, koji su isplate u martu 2019. premašili za 4 mil KM, u konačnici je neto naplata bila veća za 19,2 mil KM, odnosno za 3,8%. Na nivou prvog kvartala 2020. godine bruto naplata je iznosila 1,882 mlrd KM. To je istovremeno i rekordna bruto naplata u prvom kvartalu od uspostave UIO. U prvom kvartalu 2020. isplate povrata su bile veće za 5,5 mil KM u odnosu na prvi kvartal 2019., što je umanjilo efekte bruto naplate. U konačnici neto naplata prihoda od indirektnih poreza je bila veća za 64,6 mil KM od naplate u prvom kvartalu 2019, odnosno veća za 4,4%.

Grafikon 6. Promjene u naplati indirektnih poreza

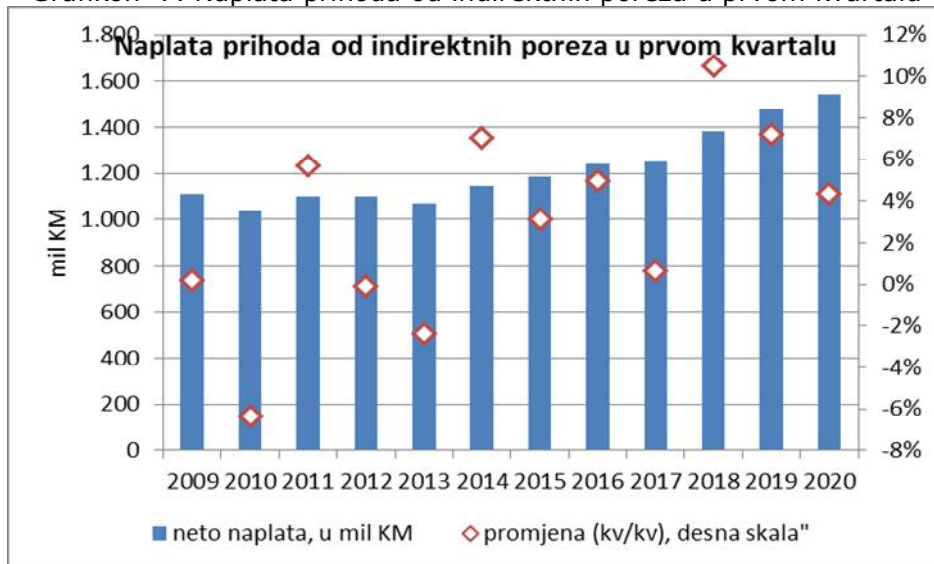
Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Rastom naplate prihoda od indirektnih poreza od 4,4% u prvom kvartalu 2020. nastavljen je trend pozitivnog kvartalnog rasta iz prethodnog perioda (Grafikon 6). No, na Grafikonu 7 primjećuje se silazni trend, što je i očekivano iz nekoliko razloga. U prethodne dvije godine naplata prihoda od indirektnih poreza je bila pod uticajem izmjena Zakona o akcizama u dijelu oporezivanja putarinom, što je donijelo visoku stopu rasta u prvom kvartalu 2018. (preciznije: u februaru i

⁸ Opširnije o naplati u 2019. godini u Antić, D. „Naplata prihoda od indirektnih poreza u 2019. godini“, OMA Bilten 176/177, mart/april 2020, www.oma.uino.gov.ba.

martu 2018⁹) i nešto nižu stopu rasta u prvom kvartalu 2019. godini (preciznije: u januaru 2019). U prvom kvartalu 2020. ispoljili su se i negativni efekti pandemije korona virusa na ekonomiju BiH i potrošnju građana, što je umanjilo stopu rasta (Grafikon 7).

Grafikon 7. Naplata prihoda od indirektnih poreza u prvom kvartalu

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

U cjelini se može zaključiti da, ukoliko se zanemari pad prihoda u četvrtom kvartalu 2017. godine, koji je bio dijelom posljedica odlaganja isplate povrata, pozitivan kvartalni rast naplate prihoda od indirektnih poreza traje u kontinuitetu od polovine 2014. godine (Grafikon 6).

Poređenje nominalne naplate prihoda od indirektnih poreza u prvom kvartalu 2020. u odnosu na prvi kvartal prethodne godine ukazuje na zaključak da je i pored visokih isplata povrata neto naplata prihoda od indirektnih poreza u nominalnom iznosu bila najuspješnija od uspostave UIO (Grafikon 7).

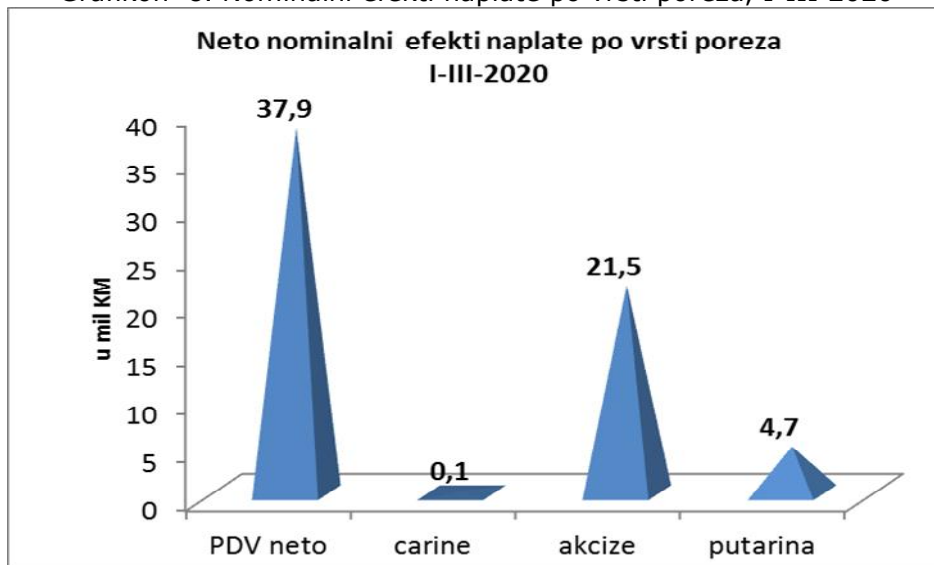
Analiza po vrstama prihoda

Najveći nominalni rast prihoda od indirektnih poreza u prvom kvartalu ostvaren je na PDV-u (+37,9 mil KM), te na prihodima od akciza (+21,5 mil KM) – Grafikon 8.

U prvom kvartalu je naplaćeno i 15,1 mil KM prihoda, koji budući da nisu usklađeni u IT sistemu UIO, nisu mogli biti uzeti u obzir u analizi naplate po prihodima.

⁹ Izmjene Zakona o akcizama se primjenjuju od 1.2.2018. godine, tako da su se efekti izmjena odrazili na naplatu prihoda od indirektnih poreza u periodu februar-decembar 2018, odnosno januar 2019.

Grafikon 8. Nominalni efekti naplate po vrsti poreza, I-III 2020

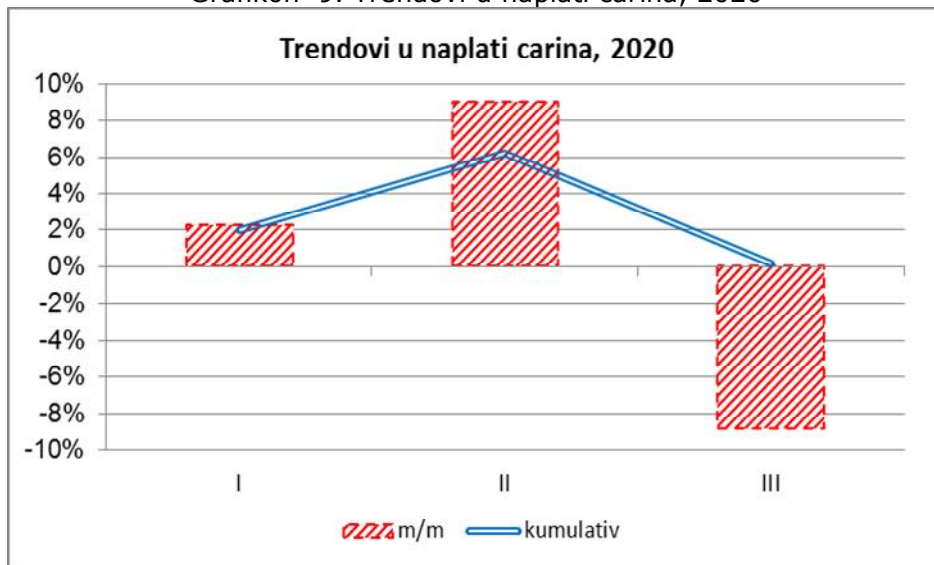

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Carine

Pozitivan trend u naplati prihoda od carina iz drugog polugodišta 2019., kojeg su karakterizirale skromne stope rasta, nastavljen je i u prvom kvartalu 2020. Rast prihoda od carina determinisan je kretanjem uvoza roba iz EU u dijelu koji je pod režimom carina i uvoza roba iz trećih zemalja. Pojava epidemije korona virusa prvo je negativno djelovala na uvoz iz Kine i ostalih azijskih zemalja, a potom njena globalna ekspanzija u pandemiju i na robnu razmjenu sa EU i ostalim razvijenim zemljama svijeta. Kao posljedica zatvaranja granica u cilju sprječavanja „uvoza“ virusa došlo je do značajnog smanjenja robne razmjene u martu 2020, što je rezultovalo i padom prihoda od carina od 8,9% (Grafikon 9).

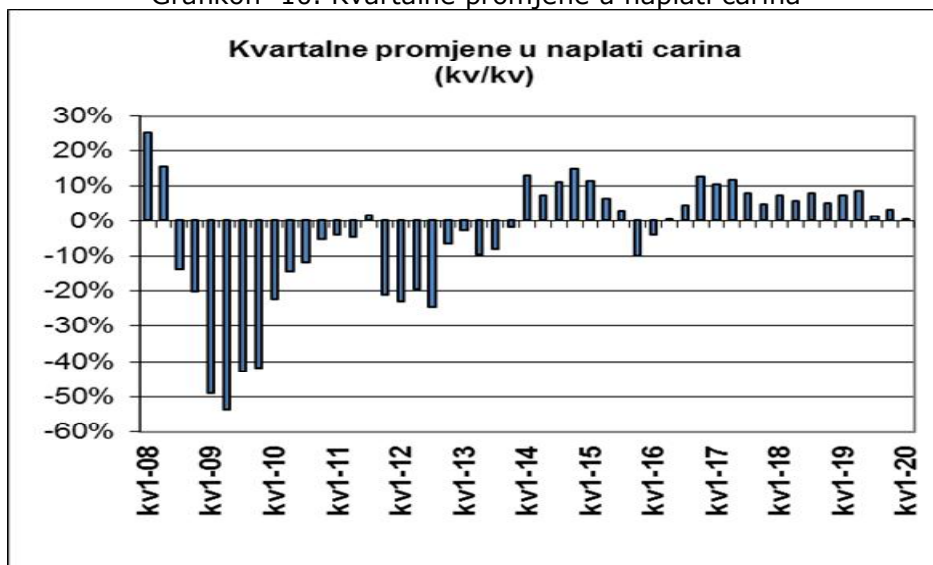
Grafikon 9. Trendovi u naplati carina, 2020

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Loša naplata carina u martu je skoro anulirala pozitivna kretanja u naplati carina u prva dva mjeseca 2020., te je u konačnici ostvaren skromi rast na nivou kvartala od 0,2% (Grafikon 10). To je, ujedno, i najniža stopa kvartalnog rasta od polovine 2016. godine.

Grafikon 10. Kvartalne promjene u naplati carina

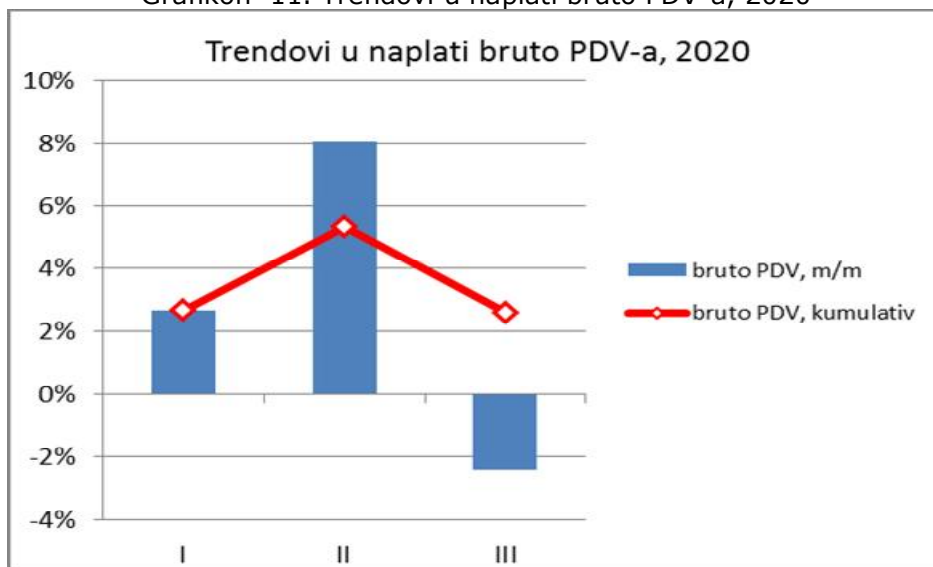

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

PDV

Protekla godina je donijela neobičajeno visok rast naplate PDV-a, ali kako se približavao kraj godine stopa rasta se smanjivala, tako da je na nivou godine bio ostvaren rast od 4,8%. U prvom kvartalu 2020. nastavljen je trend pozitivnog rasta PDV-a, zahvaljujući, na prvom mjestu, pozitivnim trendovima u isplati povrata PDV-a. Bruto naplata PDV-a je bila oscilatorna, što je rezultovalo skromnijom stopom rasta u odnosu na prvi kvrtal prethodne godine od 2,6% (Grafikon 11).

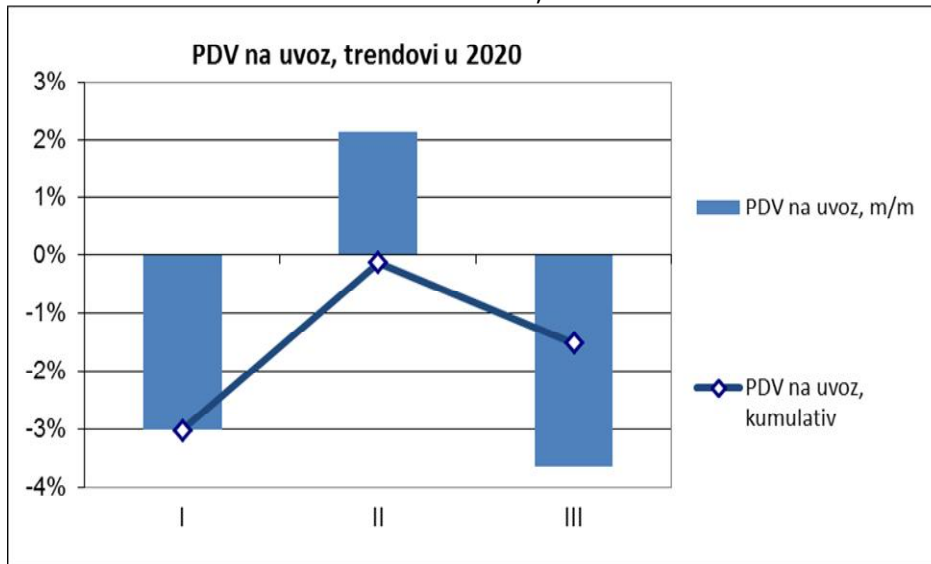
Grafikon 11. Trendovi u naplati bruto PDV-a, 2020

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Kretanje bruto PDV-a u prvom kvartalu 2020. velikim dijelom je posljedica oscilacija u naplati PDV-a na uvoz, koji je imao negativne stope rasta u januaru i martu (Grafikon 12). Pad naplate u martu od 3,7% je povećao kumulativni pad na 1,5%.

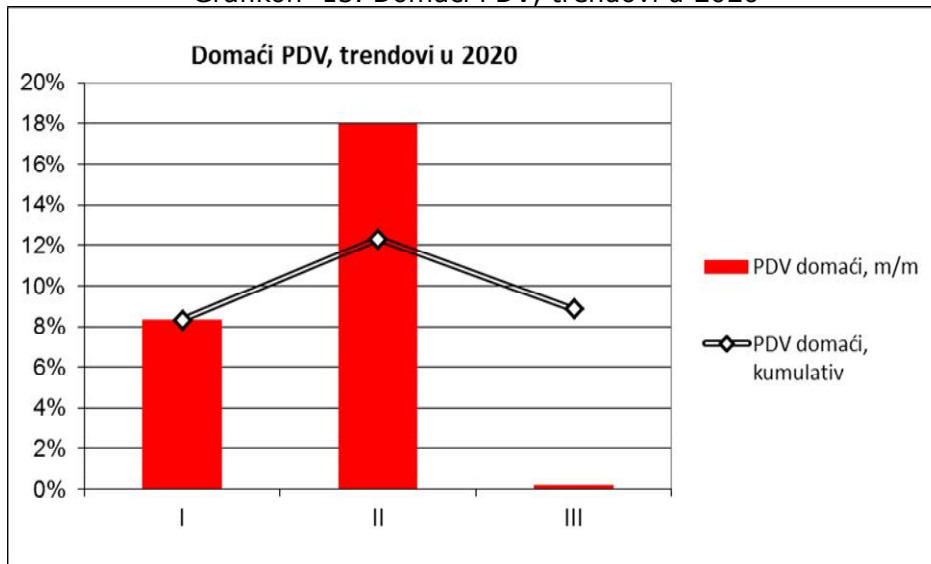
Grafikon 12. PDV na uvoz, trendovi u 2020

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

S druge strane, zabilježene su i snažne oscilacije u naplati domaćeg PDV-a, čak do +18% u februaru, no, mjesečne stope rasta su se ipak zadržale u pozitivnoj zoni rasta, što je u konačnici donijelo visok kvartalni rast od 8,9% (Grafikon 13). Nakon konačnog izvještaja UIO za mart 2020. mogu se očekivati i više stope rasta domaćeg PDV-a, kako u martu, tako i na nivou kvartala.

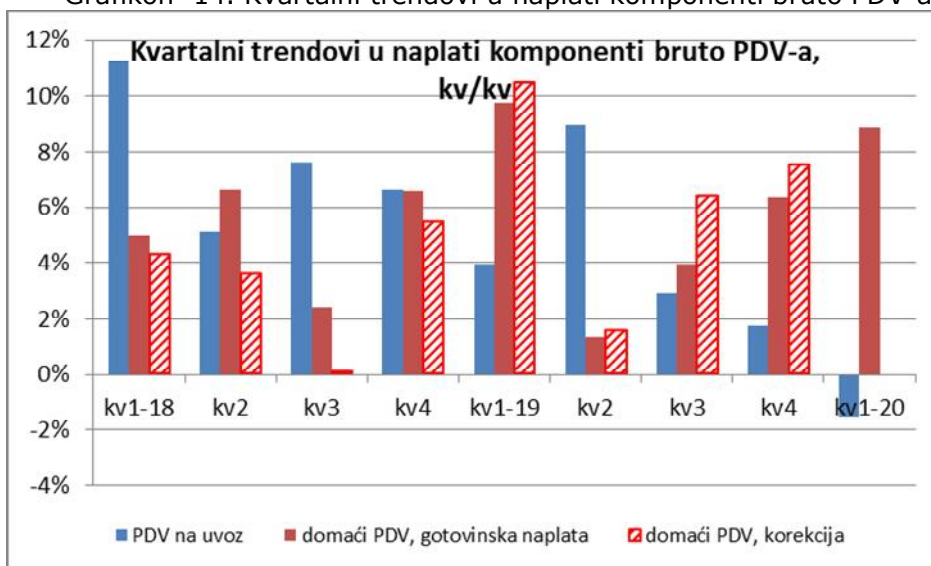
Grafikon 13. Domaći PDV, trendovi u 2020

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Kvartalno poređenje komponenti bruto PDV-a ukazuju na opadajući trend u naplati PDV-a na uvoz u posljednja tri kvartala, te, suprotno tome, rastući trend u naplati domaćeg PDV-a (Grafikon 14). Potrebno je napomenuti da je naplata domaćeg PDV-a u 2018. bila precijenjena zbog neto gotovinskog izvještavanja o kompenzacijama obveza za akcizu i putarine sa PDV kreditom, te, posljedično, potcijenjena u 2019. zbog više statističke osnovice iz 2018., što je zahtijevalo korekcije da bi se dobila stvarna naplata domaćeg PDV-a u te dvije godine (Grafikon 14, „domaći PDV, korekcija“).

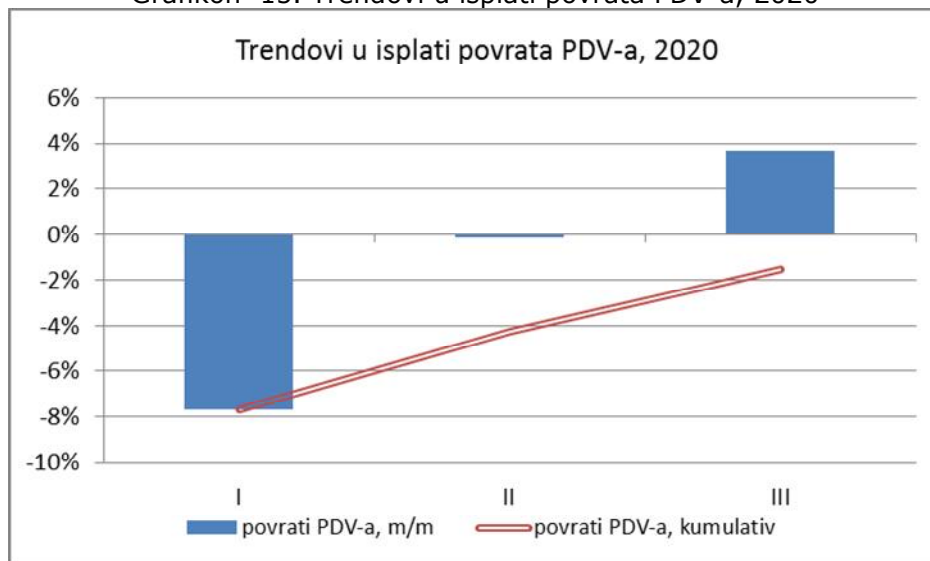
Grafikon 14. Kvartalni trendovi u naplati komponenti bruto PDV-a

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Poređenje isplate povrata PDV-a u prvom kvartalu u 2020.g. sa prvim kvartalom 2019. ukazuje na smanjenje povrata obveznicima od 5,7% ili 18 mil KM, dok je povrata međunarodnim projektima isplaćeno 13,8 mil KM više.

Grafikon 15. Trendovi u isplati povrata PDV-a, 2020

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Pregled mjesečnih isplata povrata ukazuje na naglo poboljšanje u februaru i martu, što može biti rezultat smanjenja izvoza, a time i povrata po tom osnovu, te smanjenje nabavki za investicije (Grafikon 15).

Pregled kvartalnih trendova isplate povrata PDV-a pokazuje velike oscilacije, s tim da su u posljednja tri kvartala ostvareni pozitivni trendovi. U prvom kvartalu 2020. isplate povrata su bile manje za 1,5% u odnosu na prvi kvartal 2019. (Grafikon 16).

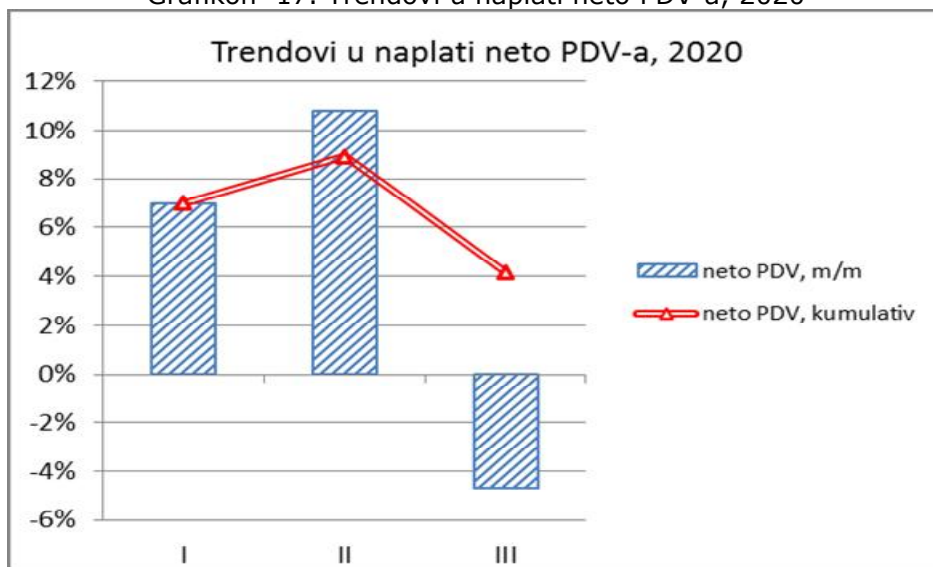
Grafikon 16. Kvartalne promjene u isplatama povrata PDV-a

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Istovremeno se prosječna stopa izdvajanja iz bruto PDV-a za isplatu povrata u prvom kvartalu 2020. zadržala na nivou izdvajanja u 2019.

Grafikon 17. Trendovi u naplati neto PDV-a, 2020

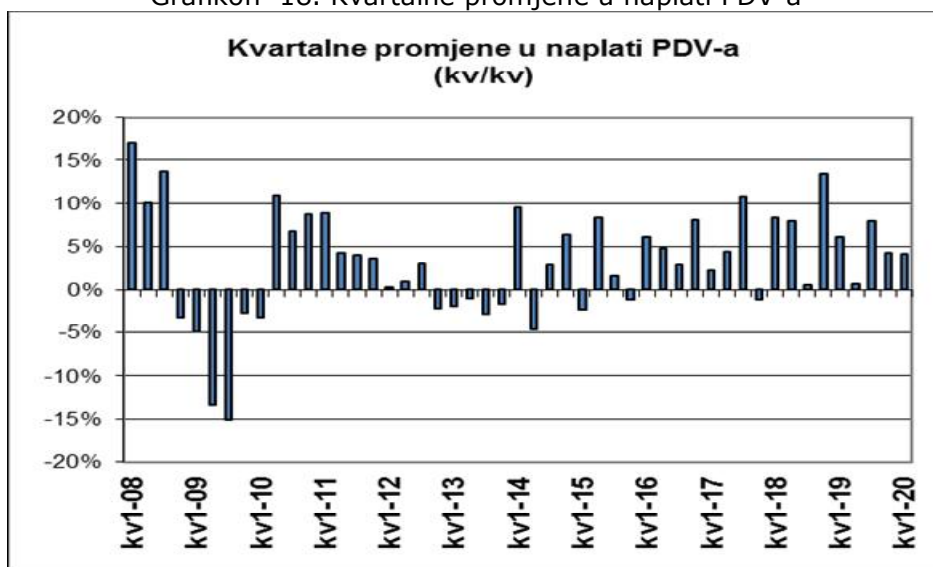

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Pozitivna kretanja kod isplata povrata imala su snažan pozitivni efekat na neto naplatu PDV-a. Međutim, pad bruto naplate u martu nije mogao biti kompenziran padom isplata povrata, te je u martu ostvaren pad neto PDV-a od 4,7% (Grafikon 17).

Lošija naplata PDV-a u martu smanjila je stopu rasta u prvom kvartalu 2020. na 4,2%. Iz pregleda kvartalnih trendova u naplati neto PDV-a može se uočiti da pozitivna kretanja u naplati PDV-a traju već četiri godine u kontinuitetu, sa iznimkom pada u četvrtom kvartalu 2017., koji je, velikim dijelom, bio posljedica prolongiranja isplate povrata iz prethodnih mjeseci zbog sprovođenja opsežnih kontrola povrata od strane UIO (Grafikon 18). S obzirom da je prema preliminarnom izvještaju UIO privremeno ostalo neusklađeno 15,1 mil KM može se očekivati ublažavanje stope negativnog rasta u martu, a time i poboljšanje stope rasta neto PDV-a u prvom kvartalu 2020.

Grafikon 18. Kvartalne promjene u naplati PDV-a

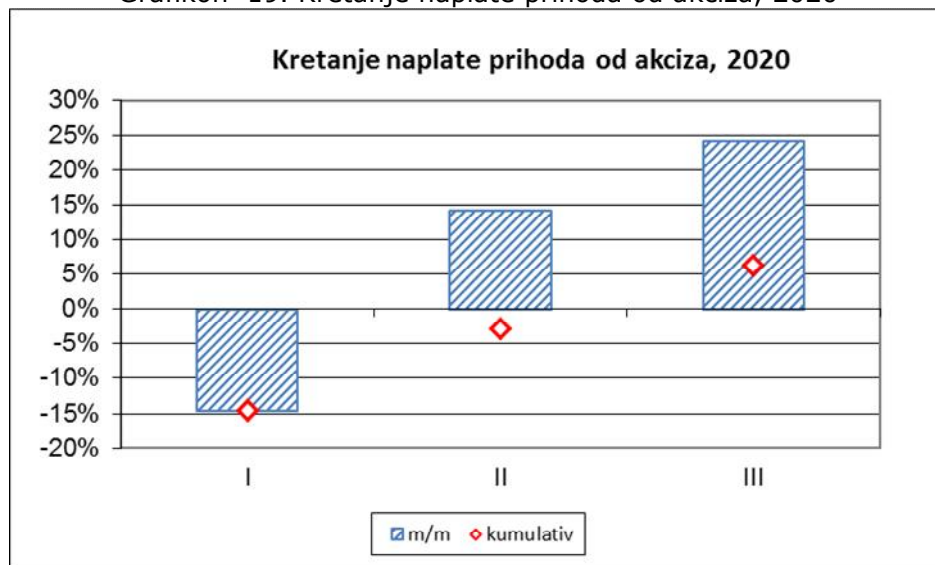

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Akcize i putarina

Za razliku od prihoda od PDV-a i carina naplata prihoda od akciza u prvom kvartalu 2020 ima rastući trend. Nakon lošije naplate u januaru 2020, koja je bila očekivana zbog povlačenja znatno veće količine akciznih markica za cigarete krajem 2019., u februaru i martu je ostvaren rast od 14,1% i 24,2%, respektivno, što je rezultiralo rastom od 6,2% na nivou prvog kvartala (Grafikon 19).

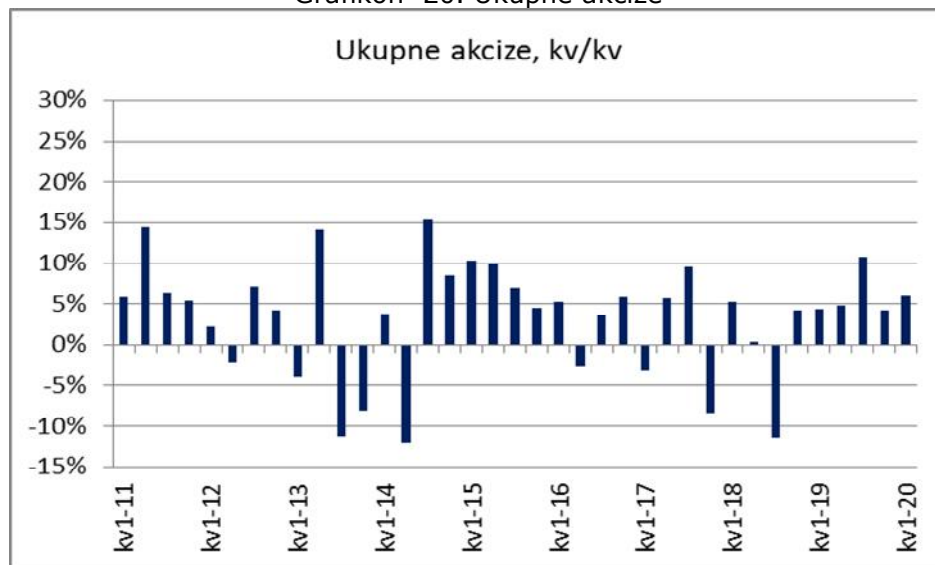
Grafikon 19. Kretanje naplate prihoda od akciza, 2020

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Kvartalni pregled pokazuje kontinuirani pozitivni trend u naplati akciza u posljednjih šest kvartala (Grafikon 20).

Grafikon 20. Ukupne akcize

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Glavni faktor rasta prihoda od akciza jeste poslovna politika malobrojnih velikih duhanskih kompanija. Prihodi od akciza na duhan imaju veliki značaj za kretanja ukupne naplate indirektnih poreza u BiH¹⁰. Nakon snažnog pada naplate akciza na duhanske prerađevine u januaru 2020. od 19,5% u februaru je ostvaren rast prihoda od 21,5%, a u martu čak 37,1%. Visok rast naplate

¹⁰ Uključujući i PDV-e tri velike duhanske kompanije uplate 16% ukupnih prihoda od indirektnih poreza.

akciza u martu je donio kvartalni rast prihoda od akciza na duhanske prerađevine od 9% (Grafikon 21).

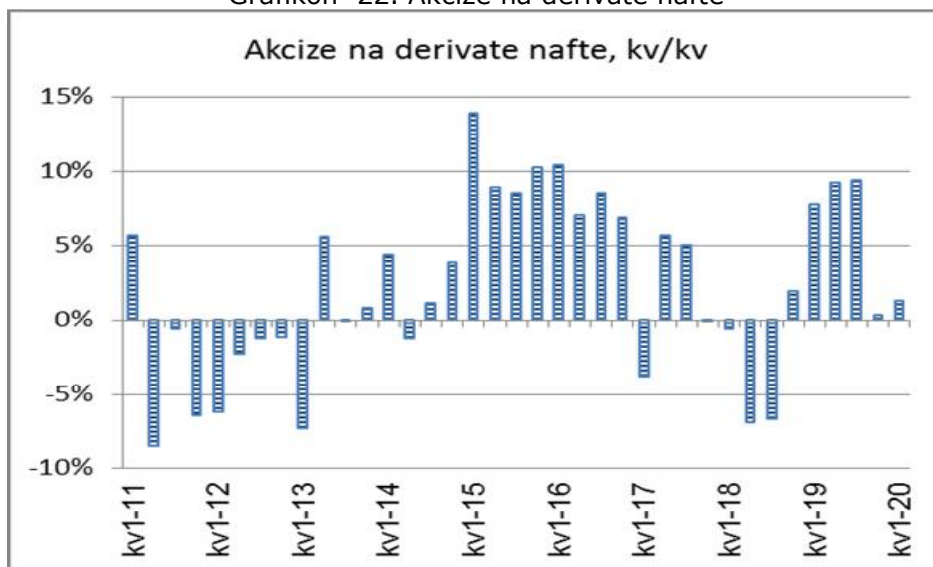
Grafikon 21. Prihodi od akciza na duhan

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

U prvom kvartalu je zabilježen rastući trend i u naplati akciza na derivate nafte. Nakon pada prihoda u januaru od 2,9%, u februaru i martu 2020. je ostvaren rast od 2,5% i 4,1%, respektivno. Uzlazni trend u naplati je donio i kvartalni rast prihoda od akciza na derivate nafte od 1,3% (Grafikon 22).

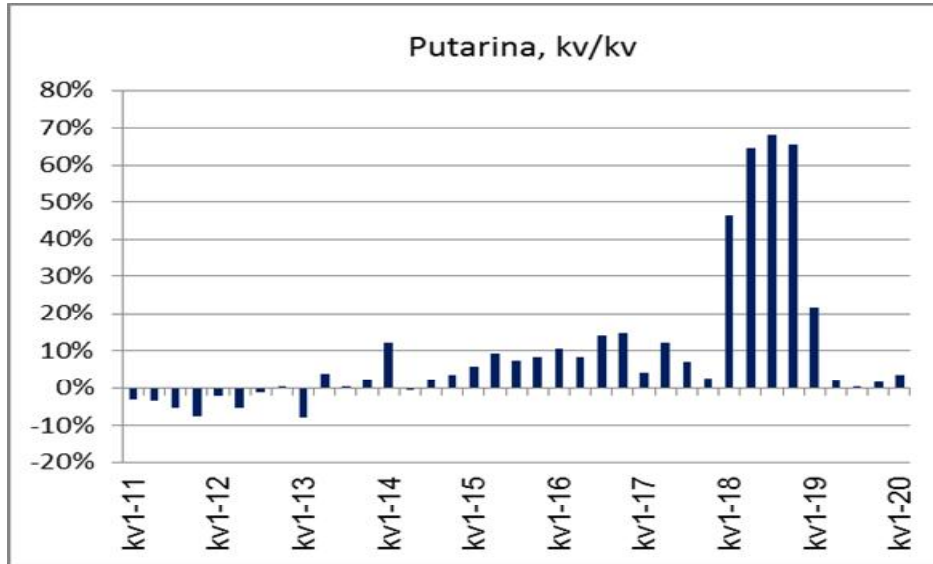
Grafikon 22. Akcize na derivate nafte

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Povećanje stope putarine na derivate nafte od 1.2.2018. donijelo je enorman rast prihoda od putarine u 2018. godini, te skromnije efekte u prvom kvartalu 2019. (Grafikon 23). Nakon nižih stopa rasta u većem dijelu 2019. u prvom kvartalu 2020. je ostvaren rast od 3,5%.

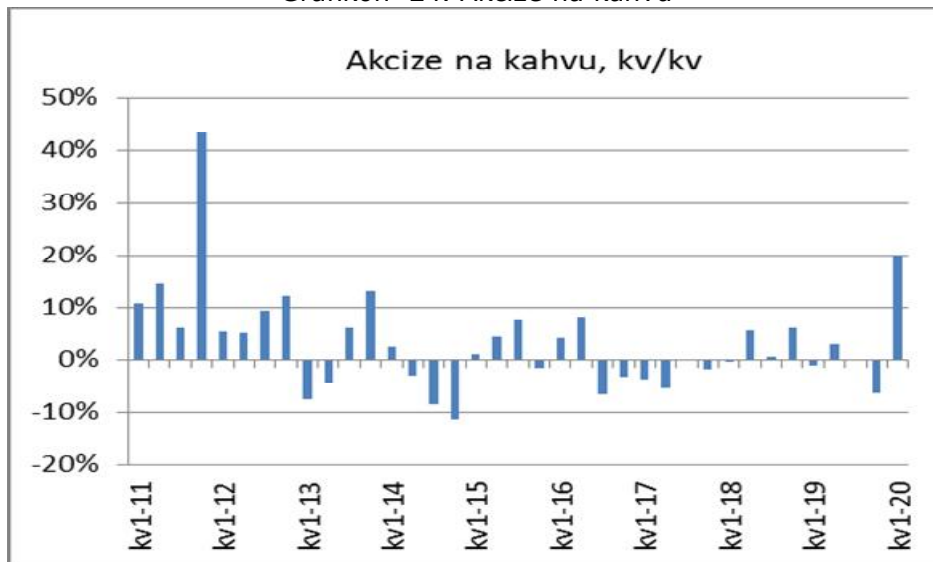
Grafikon 23. Putarina

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

Nakon negativnih stopa rasta naplate prihoda od akciza na kahvu u posljednja četiri kvartala u prvom kvartalu 2020. ostvaren je rast od 20%, kao rezultat enormnog rasta naplate akciza na kahvu u martu od 60,1% (Grafikon 24).

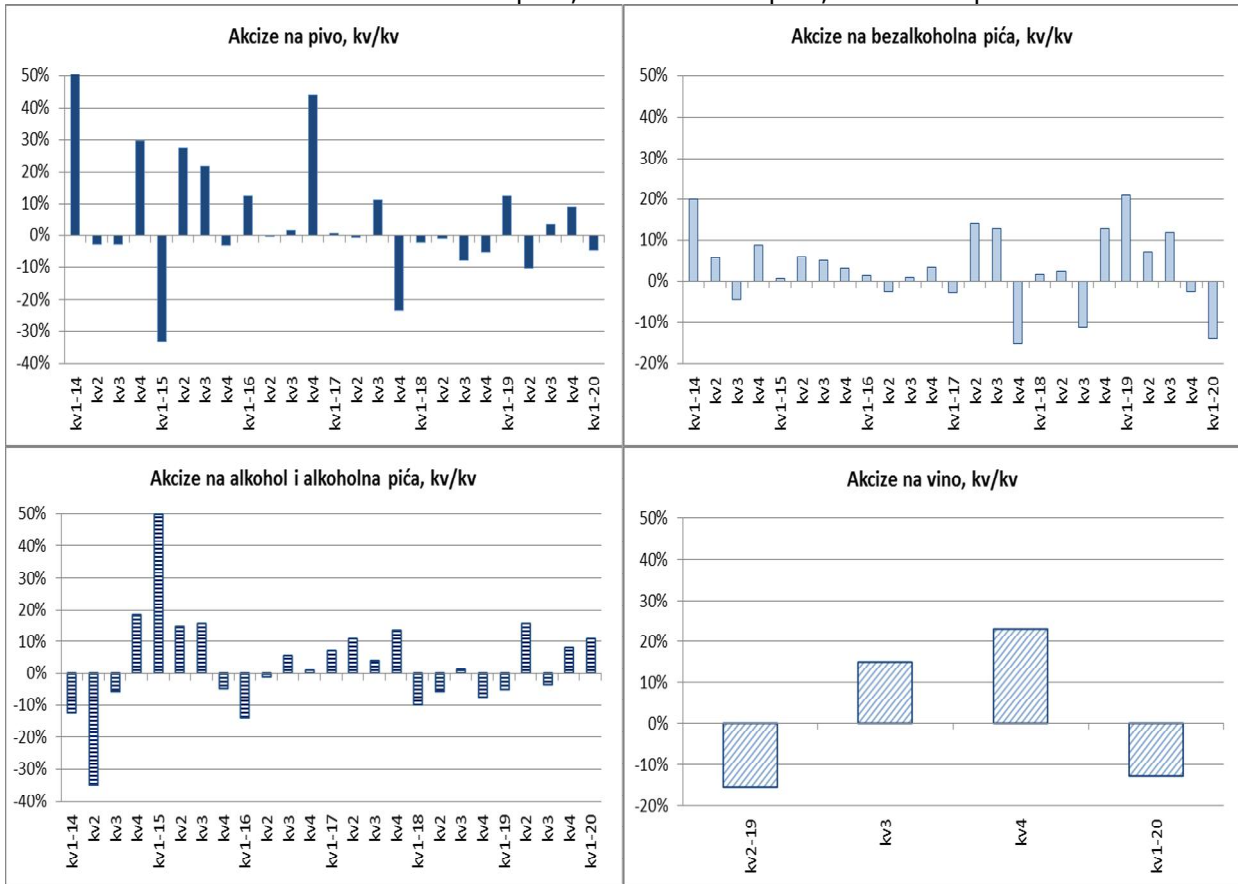
Grafikon 24. Akcize na kahvu

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

U prvom kvartalu 2020. ostvaren je pad u naplati prihoda od akciza na vino od 13%, te pad prihoda od akciza na bezalkoholna pića od 13,9%, čime su dodatno pogoršani negativni trendovi iz četvrtog kvartala 2019 (Grafikon 25).

Grafikon 25. Akcize na pivo, bezalkoholna pića, alkoholna pića i vino

Izvor: Uprava za indirektno oprezivanje BiH, izračun OMA

S druge strane, nastavljaju se pozitivni trendovi u naplati akciza na alkohol i alkoholna pića iz 2019. Naplata akciza je bila veća za 10,8% u odnosu na prvi kvartal 2019. Nakon dva kvartala pozitivnog rasta u prvom kvartalu 2020. ostvaren je pad prihoda od akciza na pivo od 4,4%. Osnovni faktor pada je viša osnovica iz 2019. koja je uključivala i naplatu starog duga. Isključivanje duga iz osnovice rezultira kvartalnim rastom naplate akciza na pivo od 6,5%.

2. Projekcije prihoda od indirektnih poreza 2020-2023

Projekcije prihoda za period 2020-2023 dostupne su u Tabeli 3. Kako bi se osigurala uporedivost projektiranih i naplaćenih prihoda od indirektnih poreza, projekcije prihoda od indirektnih poreza prikazane su na gotovinskoj osnovi u skladu sa izvještajima UIO o naplati po vrstama prihoda.

U Tabeli 4. su prikazane projekcije prihoda u % BDP-a.

Tabela 3. Projekcije prihoda od indirektnih poreza u mil KM (2020-2023), april 2020. godine

Vrsta prihoda (neto)	u mil KM					Projektovana stopa rasta			
	Izvrš.	Projekcija				2020	2021	2022	2023
	2019	2020	2021	2022	2023				
PDV	4.022,4	3.944,8	4.066,5	4.209,3	4.363,1	-1,9%	3,1%	3,5%	3,7%
Akcize	1.533,3	1.515,5	1.564,5	1.612,1	1.661,7	-1,2%	3,2%	3,0%	3,1%
Carine	300,6	293,1	307,8	329,0	355,7	-2,5%	5,0%	6,9%	8,1%
Putarina	650,2	629,0	652,9	671,7	691,9	-3,3%	3,8%	2,9%	3,0%
Ostalo	35,3	31,8	32,1	32,5	32,8	-10,0%	1,1%	1,1%	1,1%
Ukupno	6.541,8	6.414,2	6.623,9	6.854,6	7.105,2	-2,0%	3,3%	3,5%	3,7%
Namjenska putarina *)	-406,2	-393,1	-408,1	-419,8	-432,4	-3,2%	3,8%	2,9%	3,0%
Sredstva za raspodjelu	6.135,6	6.021,1	6.215,8	6.434,8	6.672,8	-1,9%	3,2%	3,5%	3,7%

Napomene:

*) Namjenska putarina je do 1.2.2018. iznosila 0,10 KM/litar derivata nafte, namijenjen u cijelosti za izgradnju autoputeva, a od 1.2.2018. 0,25 KM/litar derivata nafte, za izgradnju autoputeva (0,20 KM/litri) i izgradnju i rekonstrukciju ostalih puteva (0,05 KM/litri).

**) Iznos raspoređene namjenske putarine u 2019. godini prema odredbama Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o uplatama na Jedinствeni račun i raspodjeli prihoda¹¹ ne odgovara u potpunosti iznosu prikupljene namjenske putarine prikazane u Tabeli 3 (406,2 mil KM) zbog primjene novog modela raspodjele prikupljene namjenske putarine od 1.2.2018. prema kojem se raspodjela ne vrši na dnevnoj bazi, nego naknadno, po završetku mjeseca za prethodni mjesec na temelju preliminarnog/konačnog izvještaja UIO o naplaćenim prihodima po vrstama. Raspodjela namjenske putarine od 0,10 KM/litar derivata po starom modelu dnevne raspodjele okončana je 31.1.2018., a raspodjela namjenske putarine od 0,25 KM/litar derivata entitetima i Brčko Distriktu prema novom modelu započela je tek u martu 2018. godine.

Tabela 4. Projekcije prihoda od indirektnih poreza u % BDP-a (2020-2023)

Vrsta prihoda (neto)	u % BDP-a				
	Izvršenje	Projekcija			
	2019	2020	2021	2022	2023
PDV	11,4%	11,3%	11,2%	11,1%	11,0%
Akcize	4,3%	4,3%	4,3%	4,2%	4,2%
Carine	0,9%	0,8%	0,8%	0,9%	0,9%
Putarina	1,8%	1,8%	1,8%	1,8%	1,7%
Ostalo	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
UKUPNO	18,5%	18,4%	18,2%	18,0%	17,8%
Namjenska putarina	-1,1%	-1,1%	-1,1%	-1,1%	-1,1%
SREDSTVA ZA RASPODJELU	17,3%	17,3%	17,1%	16,9%	16,8%

Izvor podataka za BDP: Projekcije DEP-a (Makroekonomske projekcije 2020-2023, april 2020), BDP po rashodnom pristupu

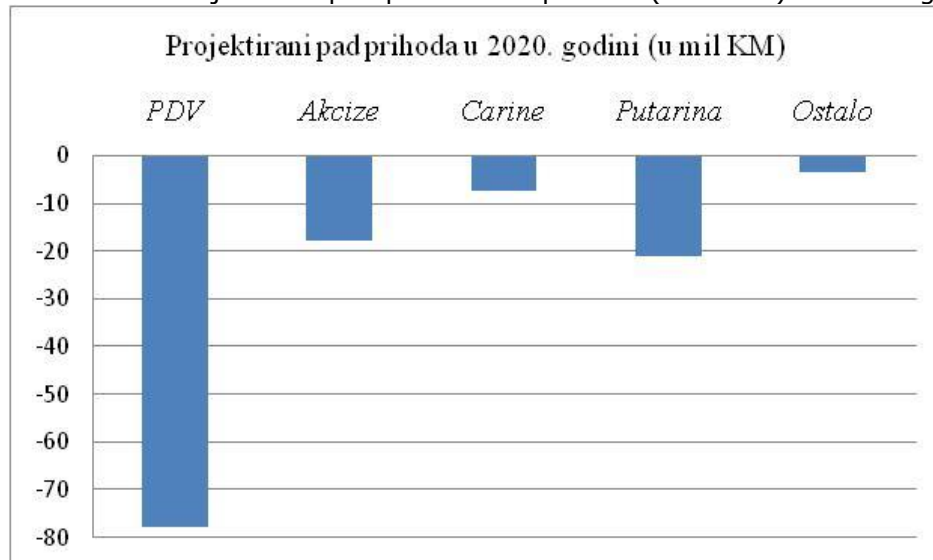
¹¹ Službeni glasnik BiH br. 91/17

2.1. Projekcije za 2020. godinu

U prvom kvartalu 2020. neto naplata prihoda od indirektnih poreza je bila veća za 64,6 mil KM od naplate u prvom kvartalu 2019, odnosno za 4,4%. Ostvarena stopa rasta u prvom kvartalu je čak za 1,4 p.p. veća od projektirane stope godišnjeg rasta za 2020. godinu u projekcijama OMA iz oktobra 2019. S obzirom na trenutnu situaciju uzrokovanu pandemijom virusa korona, a na osnovu projekcija makroekonomskih pokazatelja (DEP, april 2020), možemo biti sigurni da se pozitivni trendovi naplate iz prvog kvartala neće nastaviti u ostatku godine. Na osnovu bazne pretpostavke DEP-ovih projekcija da će kriza biti prevaziđena u drugoj polovini godine, možemo očekivati veliki pad prihoda u drugom kvartalu 2020., te postepeni oporavak naplate u drugom polugodištu.

Projektirani iznos neto naplate prihoda od indirektnih poreza za 2020. godinu iznosi 6.414,2 mil KM što je za 2,0% manje nego u 2019. godini. Projektirani pad prihoda u apsolutnom iznosu iznosi 127,6 mil KM. Grafikon 26. prikazuje učešće pojedinih vrsta prihoda u projektiranom apsolutnom padu u ukupnih prihoda (u mil KM).

Grafikon 26. Projektirani pad po vrstama prihoda (u mil KM) za 2020. god

Izvor: Projekcije OMA, april 2020.

2.1.1. PDV

Na osnovu podataka o naplati prihoda za prvi kvartal, projektiranih negativnih efekata krize uzrokovane pandemijom virusa korona i projekcija kretanja potrošnje, uvoza, i izvoza u 2020. godini, očekuje se naplata prihoda od PDV-a u iznosu od 3.944,8 mil KM, što je za 1,9% ispod naplate u prethodnoj godini. Projektirana stopa pada PDV-a je nešto veća od projektirane stope pada privatne potrošnje. Ovo je u skladu sa dugogodišnjim podacima o elastičnosti PDV prihoda u odnosu na privatnu potrošnju u BiH, te nalazom Studije MMF-a koja pokazuje da su promjene u naplati poreza više izražene nego promjene odgovarajuće osnovice iz nacionalnih računa.¹²

¹² Sancak, Velloso and Xing, „Tax Revenue Response to Business Cycle”, IMF Working Paper, 2010
Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

2.1.2. Akcize i putarina

Projektirani iznos ukupnih prihoda od akciza u 2020. godini iznosi 1.515,5 mil KM, što je za 17,8 mil KM ili 1,2% manje od ostvarenja u 2019.

Prihodi od akciza na derivate nafte i putarina

Prethodne dvije godine obilježile su snažne promjene na tržištu derivata nafte zbog efekata izmjena Zakona o akcizama iz 2017. godine (u primjeni od 1.2.2018.g.)¹³. U navedenom periodu je došlo do značajnih promjena u strukturi osnovice akciza¹⁴ na derivate nafte. Učešće lož ulja u osnovici se, značajno smanjilo, sa 5,0% u 2017. na 3,4% u 2019. godini. Učešće kerozina, kao komponente sa nižom zbirnom stopom oporezivanja akcizom i putarinom, se povećalo sa 1,4% na 2,1%.¹⁵ Uprkos nižoj stopi akcize (0,3 KM/l), visoko učešće dizela u osnovici uz stabilne stope rasta potošnje, dovelo je do toga da je ova vrsta derivata generirala najveći iznos rasta prihoda od akciza na derivate u periodu 2017-2019. Komponenta potrošnje bezolovnog benzina (kao i njegovo učešće u osnovici za akcize) se smanjila, te je imala negativan uticaj na stopu rasta prihoda u navedenom periodu. Ukupna osnovica za akcize, odnosno količina oporezovanih derivata porasla je za svega 1,5% u navedenom periodu. Navedena stopa je dosta ispod procijenjene dvogodišnje stope rasta realnog BDP-a i potrošnje a razloge možemo tražiti u rastu cijena derivata u posmatranom periodu.¹⁶

Što se tiče prihoda od putarine, slika je dosta drugačija. U 2019. godini je naplaćeno čak 70,1% više prihoda nego u 2017. godini. Radi se o mutiplikovanom efektu rasta stope oporezivanja od 60% i osnovice za oporezivanje od 6,3% u navedenom periodu.¹⁷ Promjene u strukturi osnovice, što se tiče komponenti koje su bile uključene u 2017., nisu imale uticaja na efekte kao u slučaju akciza, s obzirom na jedinstvenu stopu oporezivanja derivata putarinom. Izuzetak je proširenje osnovice na biogoriva i tečni naftni plin za pogon motornih vozila, koje je donijelo dodatne prihode.

Pandemija virusa korona donijela je dalje turbulencije na tržište derivata nafte. Karantini i izolacije, smanjenje poslovnih i privatnih putovanja, zabrane okupljanja, međugradskog prevoza i kretanja zbog policijskog sata dovešće do bespovratnog gubitka prihoda od akciza u periodu u kojem se sprovode restrikcije. U dokumentu „Makroekonomske projekcije za 2020-2023“, (DEP, april 2020) se pominju projekcije Evropske centralne banke¹⁸ i Instituta za ekonomska istraživanja¹⁹ prema kojima se očekuju znatno niže cijene sirove nafte u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu.

¹³Izmjene politike akciza na derivate nafte i putarine iz 2017. godine odnosile su se na: povećanje stope akcize na lož ulje sa 0,30 na 0,45 KM/l; uvođenje akcize na biogoriva i biotečnosti (0,30 KM/l); rast stope namjenske putarine sa 0,10 na 0,25 KM/l (uz razdvajanje stopa i sredstava prema namjeni za autoputeve i druge puteve); te promjene obuhvata osnovice za putarinu u smislu uključivanja u osnovicu biogoriva i biotečnosti, te tečnog naftnog plina za pogon motornih vozila („Službeni glasnik BiH“ 91/17)

¹⁴Pojam „osnovica“ podrazumijeva količine izračunate od strane OMA. Za akcize uključuje količinu uvezenih derivata nafte i biogoriva i količinu domaćih derivata i biogoriva stavljenih u promet. Količine iz akciznih prijava uzete sa vremenskim pomakom $m-1$, kako bi osnovica bila ispravno prikazana u skladu sa odredbama Zakona o nastanku obaveze i plaćanju akcize.

¹⁵Treba imati u vidu da ove dvije kategorije derivata nisu mogle imati značajniji uticaj na kretanje ukupne osnovice i prihoda, s obzirom na njihov nizak ponder u osnovici.

¹⁶U 2019. godini je naplaćeno 2,7% više neto prihoda od akciza na derivate nafte nego u 2017. godini (korigovani iznos koji u obzir uzima naplaćene prihode od akciza preko potraživanja po osnovu PDV-a).

¹⁷Razlozi višeg rasta osnovice nego u slučaju akciza su: (1) smanjenje potrošnje lož ulja, što je i bio jedan od ciljeva izmjena Zakona, kroz smanjenje zloupotreba u korištenju lož ulja kao pogonskog goriva; (2) proširenje osnovice za putarinu na tečni naftni plin, koji nije bio uključen u osnovicu za putarinu u 2017. godini; (3) pad realizacije oslobođenog dizel goriva koje se koristi za potrebe rudnika, termoelektrana i željeznica u navedenom periodu.

¹⁸ECB, https://www.ecb.europa.eu/pub/projections/html/ecb.projections202003_ecbstaff~dfa19e18c4.en.html

¹⁹IFO- Institut za ekonomska istraživanja u Minhenu, <https://www.ifo.de/en/node/54372>

Tabela 5. Projekcije cijena sirove nafte, \$/barel (ECB i IFO)

	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
ECB projekcije (12. mart)	64,0	56,4	55,6	55,4	n/a
IFO projekcije (8. april)	64,3	40,0	45,5	n/a	n/a

Izvor: ECB i IFO, preuzeto iz „Makroekonomske projekcije 2020-2023“, (DEP, april 2020)

Polazeći od svega navedenog, a uzimajući u obzir projekcije realnih kretanja makroekonomskih pokazatelja, u 2020. se očekuje pad bruto prihoda od akciza na derivate nafte i putarine od 3,4% i 3,3%, respektivno u odnosu na bruto naplatu u 2019. godini.

Prihodi od akciza na duhan

Naplata prihoda od akciza na duhanske prerađevine u osnovi zavisi od poslovnih politika tri velike svjetske kompanije iz duhanske industrije, odnosno od njihovih procjena faktora rasta tržišta i uticaja eksternih faktora i rizika. S obzirom da se akcize na duhanske prerađevine plaćaju po preuzimanju akciznih markica, odnosno mjesec do mjesec i po prije uvoza cigareta, naplata prihoda od akciza u slučaju duhanskih prerađevina ne pokazuje aktuelnu potrošnju krajnjih kupaca, već očekivani promet kojeg projektuju duhanske kompanije za budući period. Visok rast naplate prihoda od akciza, koji je ostvaren u februaru 2020. godine, bio je očekivan s obzirom na činjenicu da su kompanije krajem 2019. preuzele velike količine markica, što je bilo dostatno za potrošnju u početnom dijelu 2020., ali rast naplate u martu od 37,1%, može se dvojako tumačiti. Ili duhanske kompanije nisu očekivale veći pad prometa u drugom kvartalu, iako se već pojavila epidemija u Evropi, a potom u BiH²⁰, ili su, svjesne problema kod uvoza, htjele povećati zalihe duhanskih prerađevina, pri tome trpeći finansijske štete zbog plaćanja akciza prije planiranih rokova. Zahuktavanje epidemije u BiH i regionu donijelo je niz posljedica po potrošnju duhanskih prerađevina, a time i po naplatu akciza. Budući da većina cigareta u BiH dolazi iz uvoza zatvaranje granica BiH i ostalih zemalja u vrijeme epidemije otežalo je uvoz, što u slučaju uvoza cigareta i duhana podrazumijeva produženje vremena potrebnog za uvoz cigareta, a time i vremena potrebnog za plasiranje cigareta na tržište BiH. Budući da u BiH još uvijek postoji domaća duhanska industrija, postavlja se pitanje da li će se strani vlasnici odlučiti na supstituciju dijela uvoza domaćim brendovima cigareta i duhana iz iste cjenovne kategorije. Pitanje je da li se u kratkom roku može povećati domaća proizvodnja cigareta i duhana, s obzirom na višegodišnje postepeno reduciranje proizvodnje. Supstitucija uvoza domaćim cigaretama bi popravila finansijsku poziciju duhanskih kompanija koje bi akcize umjesto *ex ante* plaćale *ex post*, tj. tek po prodaji, podnošenjem akciznih prijava. S druge strane, ozbiljnije jačanje domaće proizvodnje bi imalo negativne posljedice na naplatu akciza zbog poremećaja sheme naplate u odnosu na naplatu akciza na uvezene cigarete i duhan.

Ukupan efekat koronavirusa na naplatu akciza na duhanske prerađevine je neto rezultat djelovanja pozitivnih i negativnih implikacija koronavirusa na ekonomiju i potrošnju građana. Uvođenje restrikcija u radu privrednih subjekata u BiH pogađa prodaju duhanskih prerađevina u smislu njihove dostupnosti na strani ponude (zatvaranje tržnica, pijaca, ugostiteljskih objekata, restorana, ...), odnosno ograničenja na strani potražnje (zabrane kretanja zbog policijskog sata, između mjesta, starijim građanima, mladima u FBiH). Međutim, zatvaranje tržnica i pijaca *de facto* znači ograničavanje prodaje cigareta samo na markete, što može imati pozitivan efekat u vidu smanjenja crnog tržišta cigareta i duhana. Usljed kidanja lanaca snabdijevanja crnog tržišta potrošači, kako oni koji se mogu kretati, tako i oni kojima se zbog zabrana dostavljaju namirnice, su primorani koristiti legalni, oporezovani duhan i cigarete, što u konačnici može povećati naplatu prihoda od akciza i PDV-a. Značajan segment tržišta cigareta u BiH prethodnih nekoliko godina bila je potrošnja nerezidenata (turista, dijaspora, tranzitna, pogranična potrošnja). Zatvaranje

²⁰ Prvi slučaj koronavirusa u BiH je potvrđen 5.3.2020.

granica za kretanje osoba, odnosno uvođenje restriktivnih mjera na granicama, dovelo je do potpunog nestanka tog dijela potrošnje. Od daljeg toka borbe protiv epidemije zavisi i moment oporavka tog dijela tržišta u BiH, a time i naplata akciza. Realno je očekivati da će se brže ukloniti unutrašnje restrikcije u radu privrednih subjekata, tržnica i pijaca nego ograničenja na granicama (karantini, kontrole) koje sprječavaju dolazak nerezidenata, tako da je u narednim mjesecima ipak izvjesno jačanje crnog tržišta duhana i cigareta. Drugi faktor oporavka naplate prihoda od akciza na duhanske prerađevine je brzina oporavka ekonomije, odnosno efikasnost mjera koje donose entitetske vlade, koje su primarno usmjerene na očuvanje radnih mjesta i zaposlenosti. Zbog dohotka i zaposlenosti moguć je rast segmenta rezanog duhana na račun smanjenja potrošnje cigareta, što umanjuje naplatu akciza budući da je duhan manje oporezovan u odnosu na cigarete.

U takvim okolnostima procjene u vezi sa rastom tržišta cigareta u narednim kvartalima nisu optimistične, ali očekuje se da će rast prihoda od akciza od 9% u prvom kvartalu anulirati negativne trendove u ostatak godine. U slučaju okončanja epidemije do jeseni izvjesno je da se može očekivati rast u četvrtom kvartalu ukoliko se normalizira situacija na granicama BiH i omogući nesmetan dolazak dijaspore, turista i ostalih nerezidenata. Pretpostavka je da kompanije neće povećavati maloprodajne cijene cigareta u ovako turbulentnim vremenima po poslovanje, punim neizvjesnosti u pogledu toka epidemije, tim više što je posljednjim povećanjem na početku 2020. prosječna ponderirana cijena cigareta povećana za 5% u odnosu na 2019. Polazeći od navedenih pretpostavki u 2020. se očekuje slab rast prihoda od 0,6% u odnosu na naplatu u 2019. Navedeni rast je u cijelosti rezultat rasta segmenta prodaje rezanog duhana.

2.1.3. Carine

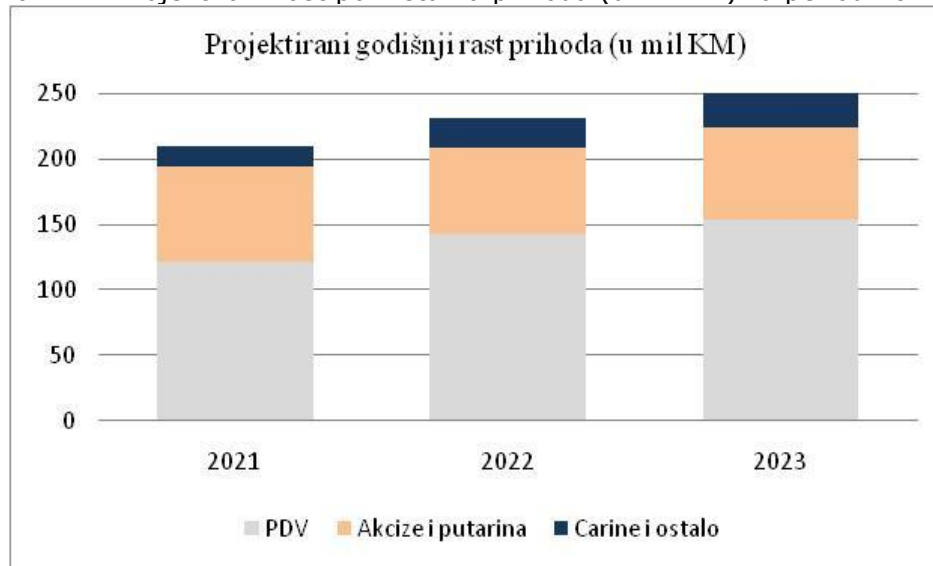
Projektirani iznos neto prihoda od carina u 2020. godini iznosi 293,1 mil KM što je za 2,5% ispod ostvarenja u 2019. Projekcije uzimaju obzir trendove kretanja uvoza i carina u prvom kvartalu 2020. g. i prethodnim godinama, te projekcije kretanja uvoza (DEP)

2.2. Projekcije za period 2021-2023

Projektirane stope rasta prihoda za 2021., 2022., i 2023. godinu iznose 3,3%, 3,5% i 3,7%, respektivno. Projekcija prihoda u navedenom periodu zasnovana je na projektiranim relevantnim makroekonomskim pokazateljima, istorijskoj sezonskoj shemi naplate i projekcijama pojedinih kategorija prihoda za 2020. godinu. Kao i u slučaju 2020., godine projekcije su izrađene na gotovinskoj osnovi. Pretpostavljeno je da neće biti kompenzacija obaveza za akcize i putarinu i potraživanja po osnovu PDV-a. Ukoliko ih eventualno bude to se može odraziti na odstupanja naplate od projekcija po vrstama prihoda, a ne na ukupnu naplatu indirektnih poreza.

U Grafikonu 27. je prikazan projektirani godišnji rast prihoda po vrstama.

Grafikon 27. Projektirani rast po vrstama prihoda (u mil KM) za period 2021-2023

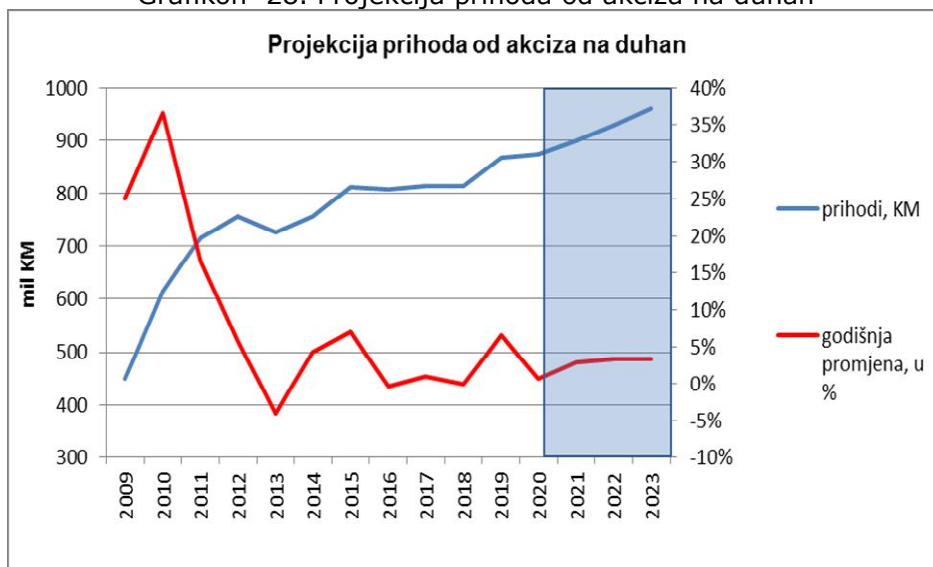
Izvor: Projekcije OMA, april 2020.

Najveći generator suficita prihoda od indirektnih poreza u navedenom periodu je PDV, s obzirom na njegovo značajno učešće u prihodima, te planiranim stabilnim stopama rasta u skladu sa projekcijama kretanja potrošnje. U sve tri navedene godine prihodi od PDV-a generišu preko 58% apsolutnog godišnjeg projektiranog rasta prihoda.

Prihodi od putarine ne doprinose značajno projektiranom apsolutnom rastu prihoda u periodu 2021-2023. godine, zbog iscrpljivanja efekata rasta poreznih stopa. Projekcije akciza (izuzev dijela akciza na duhan koje se naplaćuju *ad valorem*) i putarine bazirane su na projekcijama realnih stopa rasta odgovarajućih projekcija makroekonomskih pokazatelja, što je, još jedan od razloga, pored pada udjela potrošnje u BDP, trenda pada projektiranih iznosa prihoda u BDP-u (vid. Tabela 4).

Okončanjem epidemije koronavirusa i normalizacijom stanja na granicama i unutar BiH može se očekivati stabilizacija tržišta duhanskih preradevina, naročito u pogledu potrošnje nerezidenata, pa potom i oporavak. Ostvarenje navedenih prognoza zavisi od oporavka ekonomije, rasta zaposlenosti i dohotka, koji bi mogao uticati da se pušači koji su tokom epidemije prešli na rezani duhan ponovno vrate na potrošnju cigareta. U takvim okolnostima realno je očekivati prvo stagnaciju, a potom i opadanje tržišta rezanog duhana. S obzirom da je prijeko potrebno stabilizirati tržište očekuje se zadržavanje cijena cigareta u prosjeku. Moguće je da će zbog pozicioniranja na tržištu biti promjena cijena pojedinih brendova, pogotovo imajući u vidu potpunu neizvjesnost u vezi budućnosti domaće proizvodnje cigareta. Očekuje se da će vrijednost tržišta cigareta pratiti rast potrošnje, što bi uz zadržavanje maloprodajnih cijena na nivou iz 2020. moglo rezultirati rastom potrošnje cigareta. U navedenim okolnostima u 2021. je moguće očekivati rast prihoda od akciza od 2,9%, a u 2022. i 2023. po 3,4% (Grafikon 28). Osim makroekonomskih trendova i rasta dohotka važan faktor ostvarenja prognoziranog rasta naplate prihoda od akciza i dalje je efikasnost mjera za borbu protiv crnog tržišta.

Grafikon 28. Projekcija prihoda od akciza na duhan

Izvor: Projekcije OMA, april 2020.

3. Razlike u odnosu na prethodne projekcije prihoda od indirektnih poreza (oktobar 2019)

Razlike projekcija indirektnih poreza za period 2020-2023 u odnosu na projekcije iz oktobra 2019. godine proizilaze iz promjene trendova naplate pojedinih vrsta prihoda i promjena u projekcijama makroekonomskih pokazatelja (vid. Grafikoni 1-3 u dijelu 1.1. Projekcije makroekonomskih pokazatelja).

Tabela 6. Razlike projekcija za period 2020-2023 u odnosu na projekcije iz oktobra 2019. g.

	u mil KM				u % BDP-a *)			
	2019**	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
PDV	19,7	-187,4	-204,2	-218,3	0,06	-0,54	-0,56	-0,57
Akcize	12,1	-38,9	-30,0	-27,7	0,03	-0,11	-0,08	-0,07
Carine	-0,9	-28,9	-39,4	-48,0	0,00	-0,08	-0,11	-0,13
Putarina	-7,1	-40,7	-30,2	-25,8	-0,02	-0,12	-0,08	-0,07
Ostalo	5,4	1,5	1,4	1,4	0,02	0,00	0,00	0,00
UKUPNO	29,2	-294,5	-302,3	-318,4	0,08	-0,85	-0,83	-0,84

*) Projekcija BDP, DEP, april 2020

***) Podaci za 2019. godinu predstavljaju izvršenje prihoda

3.1. Razlike izvršenja prihoda u 2019. godini i revidiranih projekcija iz oktobra 2019.

Naplata prihoda od indirektnih poreza u 2019. godini bila je za 29,2 mil KM viša od revidiranih projekcija iz oktobra 2019. godine (Tabela 5). Neto prihodi od PDV-a su premašeni za 19,7 mil KM, dok su prihodi od akciza premašeni za 12,1 mil KM. Prihodi od carina i putarine su ostvareni za 0,9 mil KM i 7,1 mil KM ispod projekcija iz oktobra, respektivno. Pozitivna razlika od 5,4 mil KM se odnosi na ostale prihode (ostali i neusklađeni prihodi na JR UIO).

U decembru 2019. je zabilježen neočekivano visok rast neto prihoda od PDV-a (11,5%) kao rezultat snažnog rasta bruto prihoda od 8,6% i niskog rasta povrata PDV-a po stopi od 1,4%.

Jedna od pretpostavki revidiranih projekcija iz oktobra 2019. g. bila je zadržavanje cijena cigareta u 2020. godini, nakon okončanja procesa harmonizacije akciznog opterećenja cigareta sa minimalnom akcizom EU u 2019. godini, na nivou iz 2019. Međutim, najava povećanja maloprodajnih cijena od 1.1.2020. bila je okidač za gomilanje zaliha cigareta kod distributera pred kraj godine u očekivanju povećanja potrošnje. Budući da se akcize na cigarete plaćaju *ex-ante*, prije potrošnje, efekti najave maloprodajnih cijena u 2020. su se prelili iz 2020. u 2019. godinu.

Stoga se može zaključiti da su glavni razlozi većeg rasta prihoda od indirektnih poreza u odnosu na prethodne projekcije bili snažan rast naplate neto PDV-a i akciza na duhanske prerađevine (čak 46%) u decembru 2019. godine.

3.2. Razlike projekcija za period 2020-2022 u odnosu na revidirane projekcije iz oktobra 2019.

U odnosu na projekcije iz oktobra prošle godine, razlike projekcija prihoda od indirektnih poreza za 2020., 2021. i 2022. godinu iznose -294,5 mil KM, -302,3 mil KM i -318,4 mil KM, respektivno, što je nešto više od 0,8% godišnjeg BDP-a. Razlike su nastale zbog ogromnih korekcija na projekcijama makroekonomskih pokazatelja (DEP) za 2020. godinu, zbog uključivanja procjena efekata epidemije korona virusa (Grafikoni 1-3). Budući da je 2020. godina bazna za izradu projekcija za naredne godine, to objašnjava značajne razlike u odnosu na prethodne projekcije i u periodu 2021-2022.

4. Rizici

Projekcije prihoda od indirektnih poreza za 2020. i naredni trogodišnji period izrađene su u trenutku kada nisu bili dostupni podaci o naplati prihoda na JR UIO za april, mjesec u kojem su ispoljeni prvi veći efekti krize uzrokovane pandemijom korona virusa. Projekcije makroekonomskih pokazatelja, na kojima su zasnovane projekcije prihoda, su takođe izrađene u trenutku nedostupnih statističkih podataka za mart, mjesec u kojem je došlo do obostranih šokova na strani ponude i tražnje. **S obzirom na ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o jačini i trajanju šoka uzrokovanog pandemijom virusa korona, te korištene pretpostavke (DEP, makroekonomske projekcije) da će kriza biti prevaziđena u kratkom roku, ističemo da postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od indirektnih poreza, pri čemu preovladavaju rizici lošijeg ishoda.**

S obzirom na osnovne postavke projekcija indirektnih poreza i ukupne ekonomske uslove u BiH i u svijetu ostvarenje projektiranog nivoa prihoda od indirektnih poreza u periodu 2020-2023 je podložno sljedećim rizicima:

- Projekcije prihoda od indirektnih poreza usko su vezane za projekcije makroekonomskih pokazatelja DEP-a. Svako odstupanje ovih parametara od projektiranih vrijednosti predstavlja rizik za projekcije prihoda. U DEP-u navode da se rizici za njihove projekcije mogu klasifikovati u dvije grupe, i to na vanjske i unutrašnje, pri čemu su vanjski rizici dosta izvjesniji i uticajniji na kretanje ekonomskog rasta u BiH. Epidemija virusa Covid-2019 je primarni rizik za realizaciju DEP-ovih projekcija. Pretpostavka projekcija za 2020. i srednjoročni vremenski period je da će epidemija virusa biti prevaziđena u drugoj polovini 2020. godine, te bi eventualno prolongiranje epidemije dalje ugrozilo projektirane stope kretanja makroekonomskih pokazatelja. S duge strane, kao prijetnju realizaciji svojih projekcija u DEP-u navode unutrašnje izazove, odnosno unutrašnje rizike u Bosni i Hercegovini (složen sistem donošenja odluka, spor tempo provođenja ekonomskih reformi

u zemlji). Takođe navode da bi se eventualno kašnjenje u procesu formiranja vlasti moglo negativno odraziti na planiranu dinamiku izvršenja javnih investicija i ukupni ekonomski rast.

- Slabiji ekonomski oporavak glavnih izvoznih partnera BiH (EU, zemlje CEFTA) povećava nivo rizika za ostvarenje makroekonomskih projekcija, a time i projekcija prihoda od indirektnih poreza u cjelini;
- Slabljenje borbe protiv crnog tržišta duhanskih prerađevina nakon okončanja harmonizacije poreznog opterećenja cigareta u BiH sa standardima EU;
- Masovan odliv stanovništva može prouzročiti smanjenje oporezive potrošnje koju su nezaposleni građani koji napuštaju BiH finansirali dohocima iz sive ekonomije ili iz doznaka iz inostranstva, kao i potrošnje radno-aktivnih osoba koje napuštaju BiH, čiji će se dohodak zbog seljenja porodica većinom trošiti izvan BiH;
- Pojava eksternih šokova, u vidu rasta cijena nafte i derivata na svjetskom tržištu izvan sadašnjih očekivanja, pogodiće tržište derivata u BiH i negativno će se odraziti na potrošnju derivata, a time i na izvršenje projekcija prihoda od akciza na derivate i putarine iz cijene naftnih derivata.

Analiza vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine za 2019. godinu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

Kretanje, obim i struktura robne razmjene Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) od velikog su značaja za zemlju te zavise od mnogobrojnih faktora. Kako bi se dobila prava slika robne razmjene BiH sa inostranstvom, a za potrebe osvrta na njeno kretanje u 2019. godini, neophodno je u analizu uključiti podatke više prethodnih godina. U skladu s tim, ovom analizom obuhvaćena je ukupna vanjskotrgovinska razmjena BiH za period 2008-2019. godina. Takođe, analizom je obuhvaćena vanjskotrgovinska razmjena po najznačajnijim regionima (EU²¹, CEFTA²², EFTA²³, azijske zemlje u razvoju), razmjena sa najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima, kao i razmjena robe po tarifnim brojevima (u daljem tekstu: TB)²⁴ u 2019. godini. Važno je napomenuti da su u analizi za 2019. godinu korišteni preliminarni podaci.

1. Robna razmjena BiH sa inostranstvom u periodu 2008-2019. godina

U grafikonu 1 prikazano je kretanje robne razmjene BiH sa inostranstvom za period 2008-2019. godina. Predstavljene su vrijednosti uvoza i izvoza u milionima KM (lijeva vertikalna skala), te procentualne vrijednosti pokrivenosti uvoza izvozom (desna vertikalna skala) za posmatrani period.

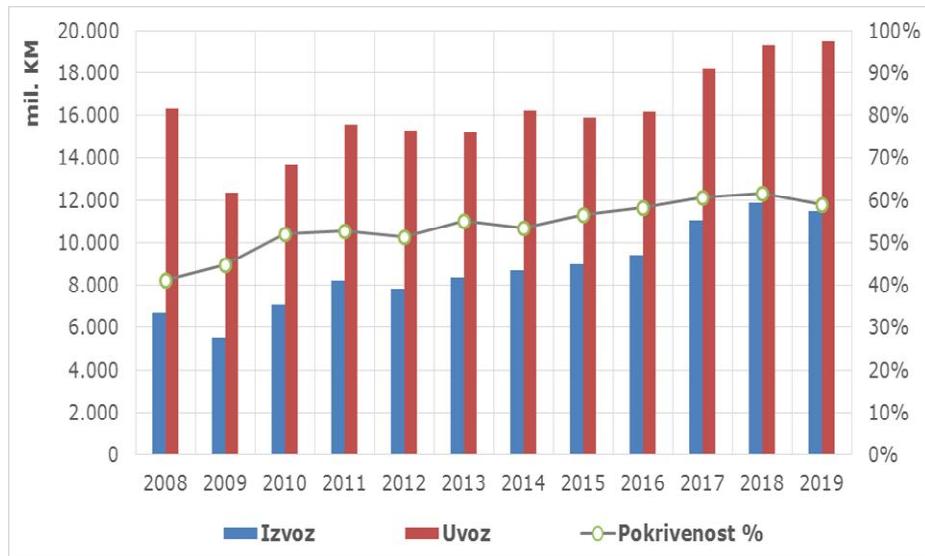
²¹ Evropska Unija

²² Central European Free Trade Agreement (CEFTA) - Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja centralne Evrope (Albanija, BiH, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Srbija i UNMIK/Kosovo)

²³ Evropsko udruženje slobodne trgovine koje ujedinjuje tržišta Švicarske, Norveške, Islanda i Lihtenštajna

²⁴ Broj koji je uspostavljen u skladu sa Međunarodnom konvencijom o harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka robe koji razrađuje i prati Svjetska carinska organizacija

Grafikon 1.

Izvor: Agencija za statistiku BiH²⁵

Iz grafikona se vidi da 2008. godina predstavlja pretkriznu godinu, te u 2009. godini, a pod uticajem globalne ekonomske krize, dolazi do pada uvoza i izvoza. Međutim, najmanja pokrivenost uvoza izvozom zabilježena je u 2008. godini, nakon čega naredni trogodišnji period, odnosno 2009, 2010 i 2011. godina predstavljaju godine sa prvim znacima krize i prvim znacima oporavka. Nakon snažnog pada izvoza od 17,6%, te snažnog pada uvoza od 24,2% u 2009. godini u odnosu na prethodnu godinu, robna razmjena BiH sa inostranstvom počela je polako da se oporavlja. U 2010. godini primjećuje se oporavak, te je u odnosu na prethodnu godinu zabilježen rast izvoza za 28,3% kao i rast uvoza za 10,2%. Takođe, izvoz u 2010. godini premašuje iznos izvoza iz 2008. godine koja se smatra pretkriznom godinom. Oporavak je nastavljen i u 2011. godini, dok je u 2012. godini zabilježen blagi pad izvoza i uvoza u poređenju sa prethodnom godinom.

U periodu 2012-2018. godina, vrijednost izvoza iz BiH konstantno raste, te u 2018. godini dostiže maksimum. Evidentno je da u tom periodu dolazi do porasta vrijednosti izvoza uz istovremeni blagi pad vrijednosti uvoza u 2013. i 2015. godini, što navodi na ekonomski zaključak da je zemlja u ovom periodu poboljšala svoju vanjskotrgovinsku poziciju, pri čemu je porast vrijednosti izvoza nadmašio smanjenje vrijednosti uvoza. Na ovaj način, BiH se dodatno otvorila, odnosno integrirala u međunarodnu ekonomiju.

U tabeli 1 prikazan je procenat povećanja/smanjenja godišnjeg izvoza, uvoza, obima, pokrivenosti izvoza uvozom i deficita. Iz tabele je vidljivo da, nakon konstantnog rasta izvoza, u 2019. godini dolazi do njegovog smanjenja uz istovremeno povećanje uvoza, te samim tim dolazi do smanjenja pokrivenosti izvoza uvozom, što dodatno šteti ekonomiji zemlje.

²⁵ Agencija za statistiku BiH preuzima podatke od Uprave za indirektno oporezivanje BiH prikazane kroz jedinstvene carinske isprave (JCI) a u skladu sa Protokolom o saradnji potpisanim između ove dvije institucije. Takođe, u skladu sa preporukama UN-a, da bi se dobili što kvalitetniji podaci o vanjskoj trgovini, podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH mogu se kombinovati sa podacima preduzeća koja su ostvarivala izvozne/uvozne transakcije.

Tabela 1.

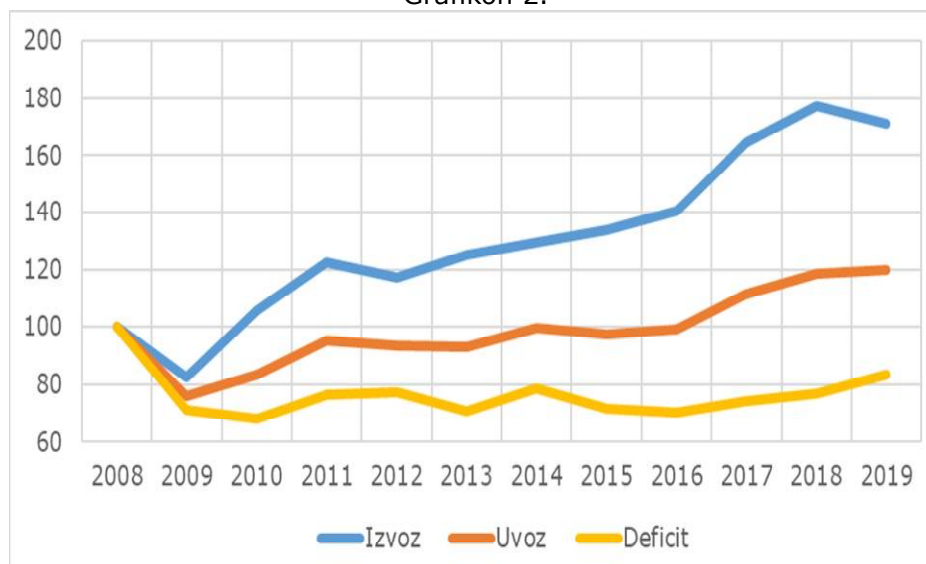
	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	2013/2012	2014/2013	2015/2014	2016/2015	2017/2016	2018/2017	2019/2018
Izvoz	-17,6%	28,3%	15,9%	-4,4%	6,6%	3,6%	3,5%	4,8%	17,4%	7,6%	-3,4%
Uvoz	-24,2%	10,2%	14,0%	-1,8%	-0,5%	6,8%	-2,1%	2,0%	12,5%	6,0%	1,2%
Obim	-22,2%	15,8%	14,7%	-2,7%	1,9%	5,6%	-0,2%	3,0%	14,3%	6,6%	-0,6%
Pokrivenost	8,7%	16,4%	1,6%	-2,7%	7,2%	-3,0%	5,8%	2,8%	4,3%	1,6%	-4,5%
Deficit	-28,8%	-4,4%	12,0%	1,2%	-8,2%	10,7%	-8,7%	-1,8%	5,7%	3,4%	8,6%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Ukupan izvoz iz BiH u 2019. godini u odnosu na prethodnu godinu smanjen je za 3,4%, na šta je značajno uticalo gašenje mostarskog Aluminija²⁶ kao jednog od najvećih bh izvoznika. Takođe, izvoz u istoj godini bio je pod uticajem posljedica koje su prouzrokovane visokim carinama koje je Kosovo uvelo na uvoz robe iz BiH. Situacija na drugim izvoznim tržištima, poput situacije u slabljenju ekonomije Njemačke, dodatno je prouzrokovala smanjenje narudžbi iz BiH te je uticala na smanjenje ukupnog izvoza. U istoj godini došlo je do zastoja izvoza mesa i mliječnih proizvoda u Tursku, te je izvoz iz BiH u ovu zemlju u 2019. godini manji za 9,0% u odnosu na prethodnu. Pored navedenog, na smanjenje izvoza iz BiH uticali su mnogi politički faktori u drugim zemljama kao što su promjena fiskalne politike u Italiji, Brexit i sl. Takođe, prekid proizvodnje u Rafineriji nafte Brod značajno je uticao na smanjenje izvoza nafte i naftnih derivata iz BiH u 2019. godini, kao i na kompletnu prerađivačku industriju.

Vrijednost uvoza u BiH se u periodu 2011-2016. godina nije značajno mijenjala, dok je nakon toga, u periodu 2017-2019. godina zabilježen konstantan rast. Vrijednost uvoza u 2019. godini premašila je vrijednost iz svih ranijih godina. Iz tebele 1 vidi se da je ukupan uvoz u BiH povećan za 1,2% u odnosu na 2018. godinu. Takođe, pokrivenost uvoza izvozom iznosi 58,9% što je manje od pokrivenosti u prethodne dvije godine, dok je vanjskotrgovinski robni deficit veći za 8,6% u 2019. godini u odnosu na prethodnu. Povećanje uvoza rezultat je privredne aktivnosti u zemlji, odnosno povećanja domaće potrošnje te variranja cijene nafte i naftnih derivata u proteklom periodu.

Grafikon 2.

Izvor: Agencija za statistiku BiH

²⁶ Prestao sa radom polovinom 2019. godine

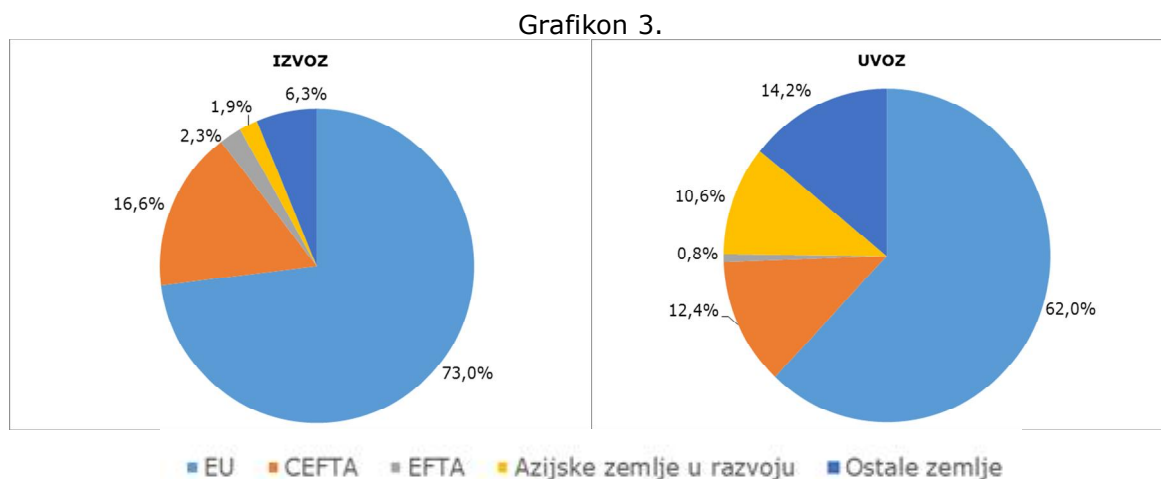
Grafikon 2 prikazuje procenat kretanja izvoza, uvoza i deficita u periodu 2008-2019. godina, a u poređenju sa 2008. godinom.

Posmatrajući ukupan BiH izvoz primjetan je konstantan rast u periodu 2009-2018. godina. Najznačajniji rast izvoza zabilježen je u posljednjih nekoliko godina, odnosno u periodu 2015-2018. godina. Ukoliko se uporedi izvoz u 2019. godini u odnosu na 2015. godinu, povećanje iznosi 27,9%, međutim kao što je prethodno navedeno, u 2018. godini dolazi do pada izvoza za 3,4%.

Kretanje uvoza od 2009. godine ima tendenciju rasta te je u 2019. godini zabilježen najveći uvoz u BiH u posmatranom periodu. U odnosu na početni period, odnosno na 2008. godinu, u 2019. godini došlo je do povećanja uvoza za 19,7%. S obzirom da je značajan rast uvoza zabilježen u periodu 2015-2019. godina, u 2019. godini uvoz je veći za 23% u poređenju sa 2015. godinom, dok u odnosu na 2018. godinu, kao što je prethodno navedeno, dolazi do povećanja uvoza za 1,2%.

1.1. Vanjskotrgovinska razmjena BiH u 2019. godini po najznačajnijim regionima

U grafikonu 3 prikazan je izvoz i uvoz u 2019. godini prema regionima u procentima.

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iz grafikona se vidi da je EU najznačajniji partner BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni. U 2019. godini, BiH je sa EU učestvovala sa 73,0% izvoza i 62,0% uvoza. Izvoz u zemlje EU u 2019. godini manji je za 3,4% u odnosu na prethodnu godinu, dok je uvoz veći za 3,6%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 69,4% i manja je za 2,6 p.p. u odnosu na prethodnu godinu.

Nakon EU, značajan partner u vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH jesu zemlje članice CEFTA sa 16,6% izvoza i 12,4% uvoza u 2019. godini. U odnosu na prethodnu godinu, izvoz u zemlje CEFTA u 2019. godini je smanjen za 2,3%, dok je uvoz povećan za 3,9%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 78,7% i manja je za 4,9 p.p.

BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni jedino sa zemljama članicama EFTA ostvaruje suficit. U 2019. godini sa EFTA regionom BiH je zabilježila 2,3% izvoza i 0,8% uvoza. Izvoz u zemlje EFTA povećan je za 18,8% u 2019. godini u odnosu na prethodnu, dok je uvoz veći za 13,1%. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 168,4% i za 10,2 p.p. je veća u odnosu na prethodnu godinu.

Iz grafikona se vidi procenat učešća BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa grupom azijskih zemalja u razvoju. BiH je u 2019. godini ostvarila 1,9% izvoza, te znatno veće učešće uvoza iz ovih zemalja 10,6%, od čega se najveći uvoz odnosi na uvoz iz Kine 85,0%, te preostalih 15,0% odnosi se na uvoz iz drugih azijskih zemalja u razvoju.

1.2. Vanjskotrgovinska razmjena BiH u 2019. godini po najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima

U tabeli 2 prikazan je izvoz iz BiH prema deset najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera zemlje u 2019. godini.

Tabela 2.

IZVOZ		
R.br.	Zemlja	učešće u %
1	Njemačka	14,6%
2	Hrvatska	12,2%
3	Srbija	11,4%
4	Italija	11,3%
5	Austrija	9,5%
6	Slovenija	8,8%
7	Crna Gora	3,5%
8	Turska	2,5%
9	Mađarska	2,3%
10	Francuska	2,3%
	Ukupno	78,4%
	Ostale zemlje	21,6%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Tabela 3.

UVOZ		
R.br.	Zemlja	učešće u %
1	Njemačka	12,0%
2	Italija	12,0%
3	Srbija	11,0%
4	Hrvatska	10,4%
5	Kina	7,4%
6	Turska	4,9%
7	Slovenija	4,6%
8	Austrija	3,7%
9	SAD	3,5%
10	Poljska	3,0%
	Ukupno	72,5%
	Ostale zemlje	27,5%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

U tabeli 3 prikazan je uvoz u BiH prema deset najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera zemlje u 2019. godini.

Najznačajniji partner po obimu vanjskotrgovinske razmjene iz EU je Njemačka, dok je najznačajniji vanjskotrgovinski partner iz članica zemalja CEFTA regiona po obimu razmjene Srbija. Pored Njemačke i Srbije, dobru pokrivenost uvoza izvozom BiH ostvaruje sa Hrvatskom i Italijom, dok suficit ostvaruje u razmjeni sa Austrijom. Najveće povećanje trgovinskog deficita u 2019. godini u odnosu na prethodnu godinu, zemlja je ostvarila prilikom razmjene sa Kinom, Turskom, Hrvatskom i Italijom, a najznačajnije smanjenje je ostvarila u okviru razmjene sa Rusijom.

1.3. Vanjskotrgovinska razmjena BiH u 2019. godini po tarifnom broju (TB)

U tabeli 4 prikazano je učešće u izvozu određene vrste robe prema četvorocifrenom broju harmonizovanog tarifnog sistema²⁷. Tabela prikazuje deset najznačajnijih izvoznih grupa proizvoda po TB. U 2019. godini najviše se izvozila električna energija (TB 2716), te se njena izvezena vrijednost nije znatno mijenjala u odnosu na prethodnu godinu. Sjedala (TB 9401) predstavljaju grupu proizvoda čiji je izvoz znatno manji, 16,3% u 2019. godini u odnosu na prethodnu u kojoj se ova grupa proizvoda najviše izvozila.

Tabela 4.

IZVOZ		
HS 4	OPIS	učestće u %
2716	Električna energija	5,0%
9401	Sjedala (osim onih iz tarifnog broja 9402)	4,6%
9403	Ostali namještaj i njegovi dijelovi	2,9%
8544	Izolirana žica, kablovi i ostali izolirani električni provodnici	2,9%
7308	Željezne ili čelične konstrukcije	2,9%
4407	Drvo obrađeno po dužini piljenjem, glodanjem ili rezanjem ili ljuštenjem, debljine veće od 6 mm	2,8%
6403	Obuća sa vanjskim đonovima od gume, plastične mase, kože ili vještačke kože i gornjim dijelom od kože	2,6%
6406	Dijelovi obuće; izmjenjivi ulošci za obuću, umeci za pete i slični proizvodi; nazuvci	2,5%
8708	Dijelovi i pribor motornih vozila iz tarifnih brojeva 8701 do 8705	2,4%
7213	Toplo valjana žica od željeza ili nelegiranog čelika u nepravilno namotanim kolutima	2,3%
	Ukupno	30,9%
	Ostali proizvodi	69,1%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

²⁷ Sistem u skladu s Međunarodnom konvencijom o harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka robe koji razrađuje i prati Svjetska carinska organizacija

Tabela 5 prikazuje učešće u uvozu deset najznačajnijih uvoznih proizvoda po TB. Uvoz naftnih ulja osim sirovih (TB 2710), značajno je porastao u 2019. godini u odnosu na prethodnu, za 26,5%. U istom periodu, uvoz putničkih automobila i drugih motornih vozila (TB 8703) veći je za 15,4%. Od deset grupa proizvoda koja uzimaju najveće učešće u uvozu u 2019. godini prikazanih u tabeli 5, goveđa koža (TB 4107) je jedina grupa proizvoda čiji se uvoz smanjio u odnosu na prethodnu godinu, za 12,7%. Uvoz preostalih grupa proizvoda povećao se u 2019. godini.

Tabela 5.

UVOZ		
HS 4	OPIS	učešće u %
2710	Naftna ulja i ulja dobijena od bitumenskih minerala, osim sirovih	8,1%
8703	Putnički automobili i druga motorna vozila	4,6%
2701	Kameni ugalj; briketi i slična čvrsta goriva od kamenog uglja	2,7%
3004	Lijekovi (osim proizvoda iz tarifnih brojeva 3002, 3005 i 3006)	2,5%
2716	Električna energija	1,4%
8517	Telefonski aparati, uključujući telefone za mobilne radiotelefonske mreže ili druge bežične mreže	1,2%
2711	Naftni plinovi i ostali plinoviti ugljikovodici	1,1%
4107	Goveđe kože i kože kopitara, dalje obrađivane nakon štavljenja	1,0%
7601	Aluminij u sirovim oblicima	1,0%
0201	Goveđe meso, svježe ili rashlađeno	0,9%
	Ukupno	24,5%
	Ostali proizvodi	75,5%

Izvor: Agencija za statistiku BiH

2. Zaključak

Kontinuirani vanjskotrgovinski deficit BiH rezultat je niza faktora od kojih je najvažniji faktor niska konkurentnost domaće ekonomije uzrokovana ekonomskim, pravnim i političkim okruženjem, kao i dešavanjima na globalnom nivou.

Povećanje uvoza samo po sebi ne uzrokuje ekonomske probleme, ono može u određenoj mjeri unaprijediti životni standard stanovništva, odnosno učiniti privredu konkurentnijom kroz dostupnost resursa, izloženost vanjskoj konkurenciji i sl. Osnovni problem ekonomije u zemlji jeste smanjenje, odnosno manjak izvoza prouzrokovan nizom faktora od kojih je najznačajniji nizak nivo proizvodnje, posebno izvozno konkurentne. Takođe, loša struktura izvoza koju karakteriše izvoz sirovina i poluproizvoda, a manje gotovih proizvoda, stvara dodatni problem kao i činjenica da su najveći dio preduzeća mala i srednja preduzeća koja nisu ili su veoma rijetko u mogućnosti stvoriti konkurentan proizvod za strana tržišta. Ova preduzeća samostalno ne mogu biti nosilac razvoja kao što mogu biti podrška velikim izvoznocima ukoliko se s njima uvežu, te na taj način doprinijeti povećanju konkurentnosti izvoznocima na stranim tržištima. Kako bi mala i srednja preduzeća koja dominiraju u BiH samostalno bila konkurentna izvoznocima koji posluju na stranim tržištima, moguće je u slučaju veoma limitiranih svojevrsnih ciljanih proizvoda, ukoliko su visokospecijalizovana ili ukoliko proizvode vrlo specifične proizvode manjih serija.

Posmatrajući sa makroekonomskog aspekta, vanjskotrgovinski deficit utiče na manji potencijal rasta bruto domaćeg proizvoda, te je za ekonomsko poboljšanje stanja neophodno sistemsko unaprjeđenje svih determinanti koje određuju poslovanje u zemlji.

Robna razmjena za period januar - mart 2020. godine

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

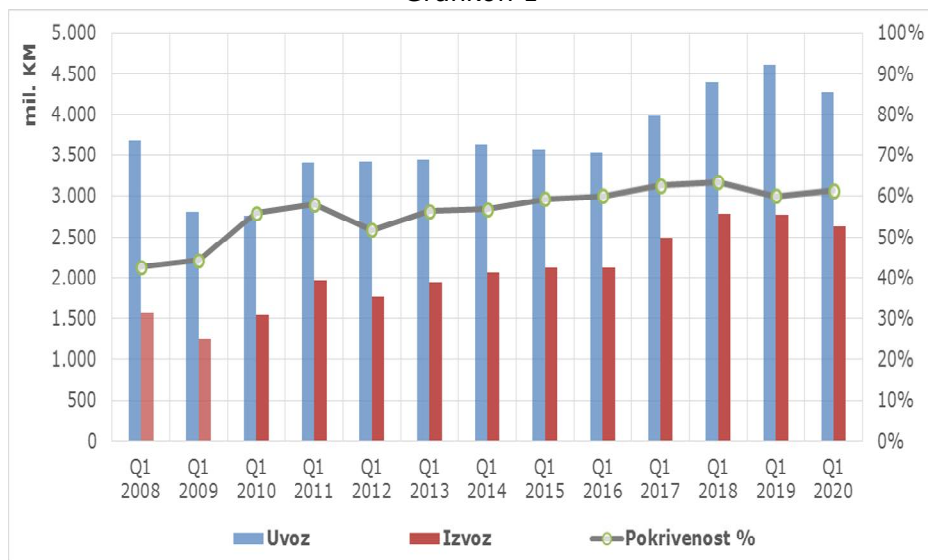
Analizom vanjskotrgovinske razmjene Bosne i Hercegovine (BiH) za prvi kvartal 2020. godine (Q1 2020) koja je dodatak analizi vanjskotrgovinske razmjene BiH za 2019. godinu, naglasak je stavljen na uticaj trenutnih globalnih kretanja. Za potrebe analize kretanja uvoza, izvoza i trendove određenih grupa proizvoda za prvi kvartal 2020. godine, kao uzorak smo koristili isključivo prva tri mjeseca tekuće, kao i isti period prethodne godine. Takođe, prikazali smo i kvartalno kretanje robne razmjene BiH sa inostranstvom za period 2008-Q1 2020. godina.

1. Glavna kretanja u vanjskotrgovinskoj razmjeni

U prva tri mjeseca ove godine BiH je zabilježila pad obima vanjskotrgovinske razmjene. Izvoz je manji za 5,2 %, dok je uvoz manji za 7,2 % u odnosu na prvi kvartal prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 61,4 % i veća je za 1,3 p.p. u odnosu na isti period prethodne godine.

Grafikon 1. prikazuje kretanja robne razmjene BiH sa inostranstvom u prvom kvartalu (Q1) za period 2008-2020. godina. Predstavljene su vrijednosti uvoza i izvoza u milionima KM (lijeva vertikalna skala), te procentualne vrijednosti pokrivenosti uvoza izvozom (desna vertikalna skala) za posmatrani period.

Grafikon 1

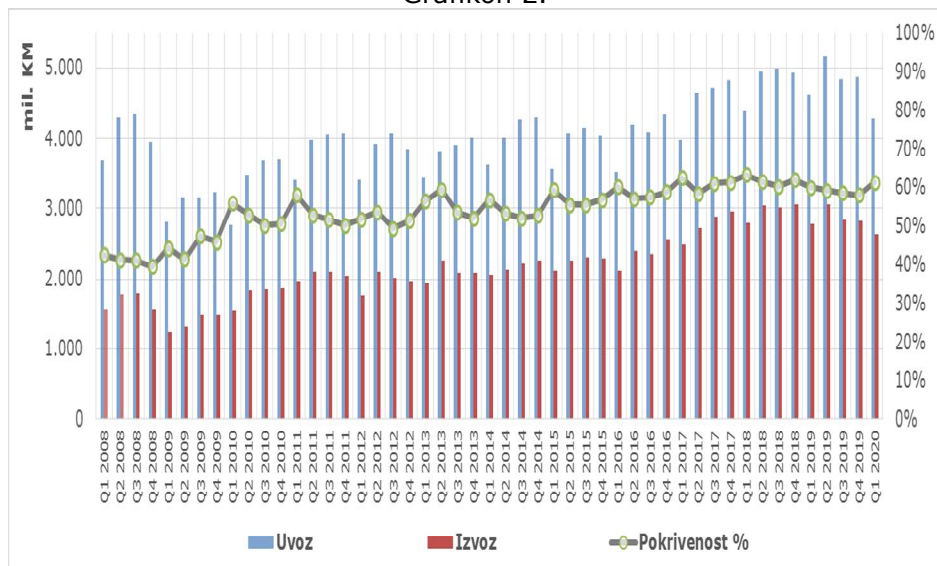
Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iako je u prva tri mjeseca ove godine zabilježen pad obima vanjskotrgovinske razmjene, ovaj period donosi ukupno smanjenje vanjskotrgovinskog deficita od 10,2% u odnosu na isti period prethodne godine, što bi u drugim okolnostima za ekonomiju zemlje bilo pohvalno. Međutim, s obzirom da je uvoz smanjen zbog vanrednih okolnosti, smanjenje vanjskotrgovinskog deficita se ne može okarakterisati kao „zdravo“ smanjenje, nego kao posljedica opadanja cjelokupne

vanjskotrgovinske aktivnosti, a zbog početka krize koju je prouzrokovala pandemija Covid-19 izazvana korona virusom koja predstavlja najozbiljniju prijetnju ekonomiji BiH nakon svjetske finansijske krize.

Grafikonom 2 prikazano je kvartalno kretanje uvoza i izvoza, te pokrivenost uvoza izvozom u periodu 2008-Q1 2020. godine. Posmatrajući kretanje, primjećuju se sezonske oscilacije vidljive na početku svake godine, te je svake godine uvoz i izvoz, odnosno trgovinska razmjena BiH sa inostranstvom najmanja u prva tri mjeseca.

Grafikon 2.

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Posmatrajući kretanje vanjskotrgovinske razmjene na mjesečnom nivou tekuće godine, pad izvoza i uvoza zabilježen je u mjesecu martu koji je zvanično početak prirodne nesreće uzrokovane pandemijom Covid-19 u BiH. Globalne i nacionalne mjere suzbijanja virusa, kao što su socijalno distanciranje i zatvaranje poslovnih subjekata, dovele su do poremećaja na strani ponude, a odgađanje potrošnje i investicija koji nisu nužni doveli su do slabljenja na strani potražnje, što je prouzrokovalo dvostruki šok ponude i potražnje. Novonastalo stanje dovelo je do pada aktivnosti i potrošnje u zemlji, što je rezultiralo padom ukupnog izvoza i uvoza u mjesecu martu.

U tabeli 1 prikazan je procenat povećanja/smanjenja vanjskotrgovinske razmjene na mjesečnom nivou za prva tri mjeseca 2020. godine, a u odnosu na isti period 2019. godine. Takođe, tabelom je prikazano i ukupno kvartalno povećanje/smanjenje izvoza, uvoza, obima, pokrivenosti uvoza izvozom, kao i deficita, za prvi kvartal tekuće godine u odnosu na isti period prethodne godine.

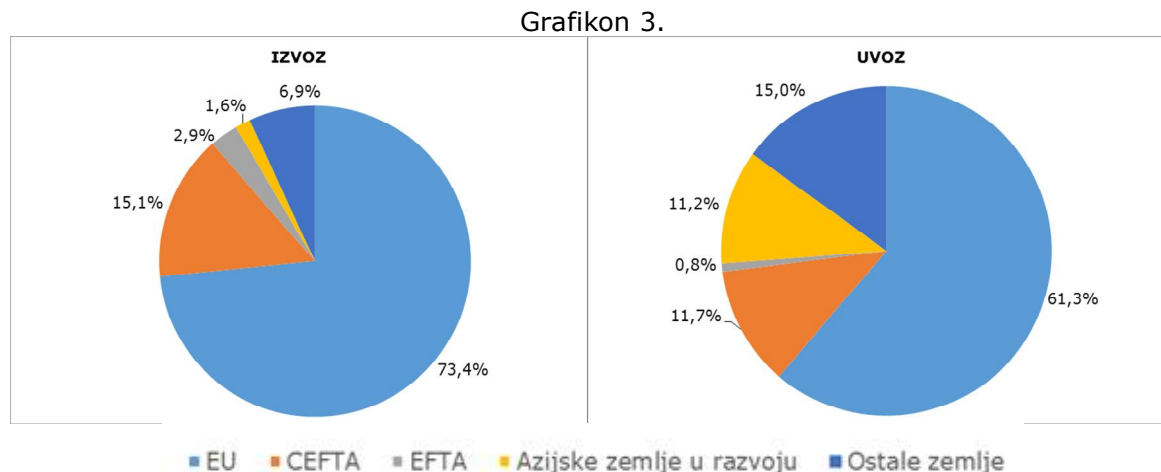
Tabela 1.

	jan 2020/jan 2019	feb 2020/feb 2019	mar 2020/mar 2019	Q1 2020/Q1 2019
Izvoz	0,0	-0,3	-14,2	-5,2
Uvoz	-4,4	1,2	-16,5	-7,2
Obim	-2,6	0,6	-15,7	-6,4
Pokrivenost	4,6	-1,5	2,8	2,2
Deficit	-12,9	3,4	-19,4	10,2

Izvor: Agencija za statistiku BiH

1.1. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema najznačajnijim regionima za Q1 2020. godine

U grafikonu 3 prikazan je procenat učešća najznačajnijih regiona u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u prvom kvartalu 2020. godine

Izvor: Agencija za statistiku BiH

EU²⁸ kao najznačajniji partner BiH u vanjskotrgovinskoj razmjeni, u prva tri mjeseca 2020. godine učestvuje sa 73,4% izvoza i 61,3% uvoza. Izvoz u zemlje EU u posmatranom periodu manji je za 7,8%, dok je uvoz manji za 6,2% u odnosu na prva tri mjeseca prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 73,5%, što je za 1,1 p.p. manje u odnosu na isti period prethodne godine.

Zemlje članice CEFTA²⁹ u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u prvom kvartalu tekuće godine učestvuju sa 15,1% izvoza i 11,7% uvoza. Izvoz je manji za 5,8%, dok je uvoz manji za 5,4% u odnosu na isti period prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 79,5 %, što je za 0,3 p.p. manje u odnosu na prvi kvartal 2019. godine.

Zemlje članice EFTA³⁰ u vanjskotrgovinskoj razmjeni sa BiH u prvom kvartalu tekuće godine učestvuju sa 2,9% izvoza i 0,8% uvoza. Izvoz je veći za 21,2%, dok je uvoz veći za 4,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 211,4%, što je za 30,5 p.p. veće u odnosu na prvi kvartal 2019. godine.

Što se tiče grupe azijskih zemalja u razvoju, BiH je u vanjskotrgovinskoj razmjeni u prvom kvartalu 2020. godine sa ovim zemljama ostvarila 1,6% izvoza i 11,2% uvoza. Od ukupno ostvarenog uvoza iz ove grupe zemalja, 68,0% se odnosi na uvoz iz Kine. Izvoz je veći za 97,1%, dok je uvoz manji za 5,9% u odnosu na isti period prethodne godine. Pokrivenost uvoza izvozom iznosi 8,9%, što je za 4,6 p.p. veće u odnosu na prvi kvartal 2019. godine.

²⁸ Evropska Unija

²⁹ Central European Free Trade Agreement (CEFTA) - Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja centralne Evrope (Albanija, BiH, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Moldavija, Srbija i UNMIK/Kosovo)

³⁰ Evropsko udruženje slobodne trgovine koje ujedinjuje tržišta Švicarske, Norveške, Islanda i Lihtenštajna
Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

1.2. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema najznačajnijim vanjskotrgovinskim partnerima za Q1 2020. godine

U tabeli 2 prikazano je učešće u izvozu prema deset najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera BiH u prvom kvartalu 2020. godine. Takođe, prikazan je procenat povećanja/smanjenja izvoza u odnosu na prvi kvartal 2019. godine.

Tabela 2.

BH IZVOZ (% učešća)				
R.Br.	Zemlja	Q1 2019	Q1 2020	porast (%)
1	Njemačka	15,3	15,9	-1,6
2	Hrvatska	13,1	13,8	-0,4
3	Srbija	11,0	10,6	-9,3
4	Austrija	9,0	9,3	-2,3
5	Slovenija	8,9	9,0	-4,8
6	Italija	11,6	8,9	-27,5
7	Crna Gora	3,5	3,7	0,0
8	Turska	2,5	3,0	13,7
9	Švicarska	2,0	2,6	21,5
10	Holandija	2,4	2,2	-12,3
	ostale zemlje	20,7	21,2	-2,8
	Ukupno	100,0	100,0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iz tabele se vidi da je najznačajniji partner, odnosno zemlja u koju je BiH najviše izvozila u prvom kvartalu 2020. godine, Njemačka. Ona je istovremeno i najznačajniji izvozni partner BiH u EU. U istom periodu, iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je najviše izvozila u Srbiju, dok najveći izvoz iz BiH u zemlje EFTA regiona bilježi Švicarska.

U tabeli je prikazan i procenat povećanja/smanjenja izvoza, prilikom čega se vidi da je izvoz u Italiju najviše opao, 27,5%. Ovo je posljedica promjena fiskalne politike u Italiji tokom prošle godine, kao i posljedica krize koju je prouzrokovala pandemija Covid-19 izazvana korona virusom, koja je u ovoj zemlji počela ranije nego u BiH, a prilikom koje je došlo do pada aktivnosti, odnosno pada ukupnog izvoza i uvoza u zemlju. Takođe, BiH bilježi pad izvoza i u druge zemlje, izuzev u Tursku i Švicarsku. Međutim, poređenje izvoza u Tursku u prvom kvartalu tekuće godine sa izvozom u prvom kvartalu prethodne godine, ne bi dalo relevantne podatke zbog problema prouzrokovanih zastojem izvoza u prošloj godini, a kao posljedica neratifikacije Sporazuma o slobodnoj trgovini.

U tabeli 3 prikazano je učešće u uvozu u BiH prema deset najznačajnijih vanjskotrgovinskih partnera zemlje u prvom kvartalu 2020. godine. Takođe, prikazan je procenat povećanja/smanjenja uvoza u odnosu na prvi kvartal 2019. godine.

Tabela 3.

BH UVOZ (% učešća)				
R.Br.	Zemlja	Q1 2019	Q1 2020	porast (%)
1	Hrvatska	16,2	16,8	-4,0
2	Srbija	13,3	13,8	-3,7
3	Njemačka	9,2	9,3	-6,0
4	Slovenija	8,9	9,3	-3,3
5	Italija	8,6	7,7	-16,7
6	Austrija	5,4	5,6	-4,7
7	Turska	4,0	4,4	0,3
8	Mađarska	3,9	3,8	-10,4
9	Holandija	2,7	3,2	11,1
10	Kina	3,2	2,9	-15,3
	ostale zemlje	24,6	23,4	-12,1
	Ukupno	100,0	100,0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Iz tabele se vidi da je najznačajniji partner, odnosno zemlja iz koje je BiH najviše uvozila u prvom kvartalu 2020. godine, Hrvatska. Ona je istovremeno i najznačajniji uvozni partner BiH iz EU. U istom periodu, od partnera iz grupe zemalja članica CEFTA regiona, BiH je najviše uvozila iz Srbije, dok je iz grupe azijskih zemalja u razvoju najveći uvoz u BiH zabilježen iz Kine.

U tabeli je prikazan i procenat povećanja/smanjenja uvoza, prilikom čega se vidi da je uvoz iz Italije najviše opao, 16,7%. Isto kao i na izvoz, promjena fiskalne politike, te najvećim dijelom kriza prouzrokovana pandemijom, uticala je na značajan pad uvoza iz Italije. Takođe, pad uvoza u BiH zabilježen je iz Kine, Mađarske, Njemačke i drugih zemalja.

1.3. Vanjskotrgovinska razmjena BiH prema vrsti proizvoda u Q1 2020. godine

U tabeli 4 prikazano je učešće u izvozu deset najznačajnijih vrsta proizvoda. Tabela prikazuje deset najznačajnijih izvoznih grupa proizvoda u prvom kvartalu 2019. i 2020. godine. Takođe, tabelom je predstavljen procenat povećanja/smanjenja izvoza određene vrste robe u Q1 2020. godine, u odnosu na Q1 2019. godine. Od ukupno deset najznačajnijih grupa proizvoda predstavljenih tabelom, samo dvije grupe su ostvarile pozitivan izvoz u odnosu na isti period prošle godine, a to su grupa proizvoda kodne oznake 39 - Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa, kao i grupa oznake 85 - Električne mašine, oprema i sl. Izvoz ostalih najznačajnijih grupa proizvoda je smanjen u prva tri mjeseca tekuće godine u odnosu na isti period prethodne godine.

Tabela 4.

IZVOZ (% učešća)					
R.br.	kod	Opis kodne oznake	Q1 2019	Q1 2020	porast (%)
1	94	Namještaj; oprema za krevete i sl. proizvodi; svjetiljke i dr. rasvjetna tijela	4,7	4,7	-5,2
2	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	4,6	4,7	-3,0
3	85	Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati i sl.	3,4	3,8	6,4
4	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	3,7	3,7	-4,7
5	73	Proizvodi od željeza i čelika	3,3	3,3	-6,3
6	64	Obuća, nazuvci i slični proizvodi; dijelovi tih proizvoda	3,4	3,1	-12,9
7	44	Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	3,1	2,9	-9,9
8	28	Neorganski hemijski proizvodi; organska i neorganska jedinjenja plemenitih metala, radioaktivnih elemenata i sl.	3,0	2,8	-11,8
9	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	1,9	2,3	17,4
10	72	Željezo i čelik	2,2	2,0	-13,8
I		Ukupno (1-10)	33,2	33,3	-4,9
II		Ostali proizvodi	66,8	66,7	-5,3
		UKUPNO (I + II)	100,0	100,0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH

U tabeli 5 prikazano je učešće u uvozu deset najznačajnijih vrsta proizvoda. Tabela prikazuje deset najznačajnijih uvoznih grupa proizvoda u prvom kvartalu 2019. i 2020. godine. Takođe, predstavljen je procenat povećanja/smanjenja uvoza određene vrste robe u Q1 2020. godine, u odnosu na Q1 2019. godine. Uvoz farmaceutskih proizvoda značajno je porastao u odnosu na isti period prethodne godine, dok je značajno smanjenje uvoza zabilježeno kod većine proizvoda.

Tabela 5.

UVOZ (% učešća)					
R.br.	kod	Opis kodne oznake	Q1 2019	Q1 2020	porast (%)
1	27	Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; bitumenske materije; mineralni voskovi	7,3	6,0	-23,5
2	84	Nuklearni reaktori, kotlovi, mašine, aparati i mehanički uređaji; njihovi dijelovi	3,9	3,7	-12,4
3	87	Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih vozila i njihovi dijelovi i pribor	3,7	3,6	-8,7
4	85	Električne mašine i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka; televizijski aparati i sl.	3,0	3,1	-3,2
5	39	Plastične mase i proizvodi od plastičnih masa	2,6	2,9	0,4
6	30	Farmaceutski proizvodi	1,6	2,2	27,7
7	72	Željezo i čelik	1,7	1,5	-20,3
8	73	Proizvodi od željeza i čelika	1,3	1,3	-9,0
9	64	Obuća, nazuvci i slični proizvodi; dijelovi tih proizvoda	1,0	1,0	-5,8
10	76	Aluminij i proizvodi od aluminija	1,2	1,0	-19,2
I		Ukupno (1-10)	27,3	26,3	-10,7
II		Ostali proizvodi	72,7	73,7	-5,9
		UKUPNO (I + II)	100,0	100,0	

Izvor: Agencija za statistiku BiH

2. Zaključak

Robna razmjena BiH sa inostranstvom se već u prošloj godini suočila sa smanjenjem izvoza uz istovremeno povećanje uvoza, te samim tim smanjenjem pokrivenosti izvoza uvozom, a pod uticajem različitih ekonomskih, pravnih i političkih faktora u zemlji i u svijetu. U prva tri mjeseca ove godine zemlja se počela suočavati sa posljedicama problema na globalnom nivou, a pod uticajem recesije uzrokovane mjerama koje su preduzete u čitavom svijetu nakon pojave virusa korona.

Iz podataka o vanjskotrgovinskoj razmjeni za prva tri mjeseca ove godine, može se zaključiti da su mjere koje su mnoge zemlje, koje su značajni vanjskotrgovinski partneri BiH, preduzele u borbi protiv pandemije, dijelom ugrozile ukupnu ekonomsku aktivnost zemlje. Očekuje se da će kontinuirano, u mnogo većoj mjeri ugroziti vanjskotrgovinsku razmjenu, te ekonomsku aktivnost zemlje u drugom kvartalu. Mjere su rezultirale padom domaće i strane potražnje tokom krize, što je direktno uticalo na razmjenu roba i usluga.

Ograničavanje i prestanak rada poslovnih subjekata, zatvaranje granica, poremećaj u lancima snabdijevanja i manja potražnja, kako u EU kao najvećem izvoznom tržištu BiH, tako i u drugim zemljama svijeta, ne samo da su doprinijele padu izvoza, nego su u znatnoj mjeri smanjile industrijsku proizvodnju izvoznih preduzeća u BiH. Pojedini sektori koji su više orijentisani ka domaćem tržištu kao što su poljoprivreda, sektori vezani za informacione i komunikacione tehnologije, sektor zdravstva i sl., nisu direktno pogođeni novonastalom situacijom.